

Centrul de Investigații Strategice și Reforme

Moldova în tranziție

PRIVIRE ECONOMICĂ

Nr. 5

Chișinău, februarie '2000

CENTRUL
*de Investigații Strategice
și Reforme*

CENTER
*for Strategic Studies
and Reforms*

MOLDOVA ÎN TRANZIȚIE

privire economică

Nr. 5

Chișinău, februarie 2000

CUPRINS

<i>PREFAȚĂ</i>	3

PROBLEMELE ACTUALE ALE POLITICII ECONOMICE

PENTRU ANUL 2000	6

<i>EUGENIU ȘLOPAC</i>	6, 24
<i>JERZY OSIATYNSKI</i>	8, 19
<i>HASSAN AL-ATRASH</i>	9
<i>CARLOS ELBIRT</i>	11
<i>CONSTANTIN BULGAC</i>	12
<i>VALERIU CHIȚAN</i>	13
<i>ION GUȚU</i>	14
<i>CONSTANTIN TAMPIZA</i>	15
<i>CONSTANTIN ZAMAN</i>	18
<i>ALEXANDRU MURAVSCHI</i>	19
<i>GHEORGHE EFROS</i>	21
<i>MIHAI MANOLE</i>	22

ANEXE

- *DINAMICA INDICATORILOR MACROECONOMICI AI REPUBLICII MOLDOVA ÎN ANII 1994-1999*
- *PRINCIPALII INDICATORI SOCIAL-ECONOMICI AI MOLDOVEI ÎN 1999*
- *COMENTARIU ASUPRA PRONOSTICULUI MACROECONOMIC PENTRU ANUL 2000*
- *MOLDOVA: IMPRESII DIN EXTERIOR. SONDAJUL BERD ȘI AL BĂNCII MONDIALE DEZVĂLUIE RELAȚIILE APROPIATE DINTRE STAT ȘI BUSINESS*

Prefață

Moldova marchează recorduri de instabilitate – în ultimul an în țară s-au succedat trei guverne. Rezultatele sociale și economice ale anului sunt din nou puțin îmbucurătoare: scăderea produsului intern brut, cea mai înaltă rată a inflației din ultimii cinci ani, creșterea datoriei interne și externe. Nu mai puțin de jumătate din economia națională se află în „umbră”- fluxurile financiare, angajarea în muncă. Ca rezultat al lipsei de eficiență a activității statului în realizarea reformelor – continua înrăutățirea calității vieții populației, reducerea veniturilor, accesului la învățământ și la serviciile medicale, polarizarea societății în „noii bogați” și majoritatea covârșitoare – „noii săraci”. Pentru prima dată a fost remarcată reducerea numărului populației din țară – din motive naturale și emigrație.

Profilul Moldovei în deceniu de tranziție al anilor '90, inclusiv evoluția politică, dezvoltarea umană și rezultatele economice, a fost examinat în ediția precedentă a *Privire economică, Nr. 4, decembrie 1999*. În acest studiu a fost evaluat mersul reformelor, inconsecvența și greșelile guvernelor în realizarea acestora. Tot odată s-a vorbit despre faptul că o oarecare parte din responsabilitatea pentru nereușitele reformelor ar trebui să-și asume partenerii și consultanții noștri din organizațiile internaționale.

Cu toate acestea, principalul trebuie să-l realizăm noi singuri. Și cel puțin pentru viitor, din decada precedentă, ar trebui să tragem cinci învățăminte:

- în societate e necesară atingerea unui *consens social* cu privire la esența și legăturile reciproce ale diverselor componente ale reformei. Stabilitatea politică și noua ordine economică sunt viabile doar dacă acestea sunt susținute de populație;
- țara are nevoie de o *guvernare puternică și eficientă* care să fie capabilă să asigure respectarea legilor și menținerea instituțiilor, normelor și practicilor de importanță esențială pentru o economie de piață veritabilă și dezvoltare umană durabilă. Slăbiciunea statului sporește nerespectarea legislației și regulamentelor oficiale, în particular evaziunile fiscale. Guvernele slabe sunt corupte;
- ieșirea din cercul închis al depresiei este posibilă doar prin *intensificarea atenției asupra sectorului real al economiei naționale*. Pentru aceasta este necesar de creat o motivație a actorilor economici, convenabilă pentru aceștea, dar și pentru stat; se cere îmbunătățirea managementului corporativ al întreprinderilor privatizate, asigurarea respectării dreptului investitorilor și transparența concursurilor de privatizare; susținerea sectorului întreprinderilor mici și medii, deoarece anume în baza acestora se formează clasa medie – aliatul reformelor. Acestui scop trebuie subordonat și scopul înlăturării distanțării dintre sistemul bancar și sectoarele productive ale economiei, evitarea *influenței lobby-ismului și a intereselor de grup* în sfera de import-export, în domeniul privatizării, achitărilor reciproce, presingul cu privire la creșterea cheltuielilor bugetare;
- *responsabilitățile sociale ale statului* nu au diminuat o dată cu tranziția de la sistemul totalitar și planificare centralizată la economia de piață. Trebuie să se schimbe doar manierele de gestionare a proceselor ce au loc în sfera socială. Pe primul plan pentru Moldova acum se află combaterea sărăciei, reforma sistemului asigurărilor sociale, a ocrotirii sănătății și sistemului educațional,

formarea pieței muncii. Dificultatea majoră a reformelor sferei sociale o constituie faptul că sistemele noi trebuie să fie atât imparțiale socialmente, cât și echilibrate economic;

- succesul tranziției depinde în mod direct de faptul cât de productiv s-a reușit *combinarea componentelor politice și economice ale tranziției*. Experiența pozitivă și negativă a Moldovei în anii '90, inclusiv realitățile din 1999, demonstrează destul de convingător legătura dintre derularea neuniformă a reformelor și instabilitatea politică. Riscurile politice și acțiunile dezordonate ale statului sunt un rival al reformelor.

Guvernul D. Braghiș a moștenit o povară grea. Succesul lui în mare măsură va fi determinat nu numai de susținerea din partea Președintelui, Parlamentului și organizațiilor financiare internaționale. Destul de importantă va fi *restabilirea încrederii populației în puterea de stat*, de a se debarasa de politicianism, să nu acționeze pe placul intereselor de grup – politice, cumătrism, semi-criminale. Populația trebuie să fie mai bine informată despre procesul elaborării și esența deciziilor aprobate. E vital necesară asigurarea transparenței guvernării în stat.

Reieșind din aceste considerente, Centrul de Investigații Strategice și Reforme a invitat la o discuție deschisă cu referire la problemele politicii economice pentru anul 2000, trei părți cointeresate – Guvern, reprezentanții de la Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială, precum și „economiștii independenți” ne implicați direct în activitatea structurilor de stat.

Fiecare dintre aceste trei părți a avut interesul său de a participa la discuții. *Guvernul nou*, în conformitate cu programul de activitate, aprobat de Parlament doar acum o lună, finalizând lucrul asupra proiectului bugetului - 2000, caută căi de reanimare a sectorului real al economiei și a privatizării eficiente, continuarea reformelor în sectorul agrar, energetică, sfera socială și administrația teritorială. În comparație ce guvernele precedente Guvernul nou pentru prima dată elaborează bugetul orientându-se preponderent la resursele financiare interne, deoarece finanțarea externă rămâne a fi problematică. Din aceste considerente atenție deosebită trebuie să fie acordată eficientizării sectorului real, inclusiv părții tenebre a acestuia, îmbunătățirii administrării fiscale, majorării încasărilor de la privatizare, reluării controlului de către stat a mijloacelor canalizate de corupție și crima organizată. Principalele domenii de atenție pentru guvernul nou sunt sectorul energetic, sistemul fiscal și vamal, produsele alcoolice, din tutun, farmaceutice, achitățile reciproce.

Organismele financiare internaționale, în special Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială, și-au luat un fel de „time-out” așteptând o certitudine mai clară în comportamentul Parlamentului și Guvernului. Dar acestea au o viziune proprie asupra situației actuale din țară și căi posibile de ieșire din impas.

Economiștii independenți, mulți dintre care au fost membri ai guvernelor precedente, care singuri au participat în promovarea reformelor, dar parțial au și generat problemele actuale. În momentul de față ei activează în diferite structuri ale economiei naționale și bazându-se pe experiența proprie pot ajuta Guvernul actual în rezolvarea problemelor dificile ale anului 2000.

Participanții la discuție:

Membrii Guvernului

Eugeniu Șlopac, Vice-Prim-Ministru, Ministrul Economiei și Reformelor

Mihai Manole, Ministrul Finanțelor

Constantin Bulgac, Vice-Ministru al Economiei și Reformelor

Victor Chiriac, Prim-Vice-Ministrul Finanțelor

Zinaida Grecianaia, Vice-Ministrul Finanțelor

Banca Națională a Moldovei

Vladimir Golovatiuc – director al Departamentului Politică Monetară și Cercetări

Reprezentanți ai instituțiilor internaționale

Hassan Al-Atrash, Reprezentant Permanent al Fondului Monetar Internațional

Carlos Elbirt, Reprezentant Permanent al Băncii Mondiale

Mark Davis, Banca Mondială, Economist pentru Republica Moldova

Constantin Zaman, expert în proiectul Băncii Mondiale

Christopher Mallmann, Reprezentant al GTZ, Germania

Economiști independenți

Ion Guțu – Unibanc; Vice-Prim-Ministru, Ministrul Economiei și Reformelor,
1994-1997,

Gheorghe Efros – ARIA; Vice-Prim-Ministru, Președinte al Comitetului de Reformă
Economică, 1990-1992,

Constantin Tampiza – expert în proiecte; Vice-Prim-Ministru, Ministrul Economiei,
Ministrul Finanțelor în anii 1990-1992,

Alexandru Muravschi – expert în proiecte; Vice-Prim-Ministru, Ministrul Economiei
și Reformelor în anul 1999,

Valeriu Chițan – Asociația Băncilor; Ministrul Finanțelor în anii 1994-1998,

Mihai Rușescu – AGO-DACIA; expert economic.

Moderatori

Jerzy Osiatynski, profesor, Consultant al Guvernului Republicii Moldova din anul
1995, Ministru al Economiei din Polonia (1989-1991), Ministru al Finanțelor (1992-
1993), Membru al Parlamentului Poloniei începând cu anul 1989 pe parcursul a patru
legislaturi.

Anatol Gudîm, director al Centrului de Investigații Strategice și Reforme

Cu acordul participanților la discuție se va efectua înregistrarea pe bandă
magnetică, ce va permite prezentarea luărilor de cuvânt ale participanților într-o
publicație. Textele discursurilor sunt date în prescurtare.

Responsabili pentru ediție sunt: Gheorghe Balan, și Andrei Munteanu

Eugeniu Șlopac

Stimați colegi ! Guvernul nou a fost pus în fața necesității de a adopta rapid un șir de hotărâri. În primul rând, formarea bugetului – 2000, având în vedere căutarea unor surse suplimentare în interiorul țării și colaborării cu Banca Națională. Apoi – reformele structurale anunțate anterior în sectoarele de producere și socială, în domeniul privatizării, reforma teritorial-administrativă. În genere este vorba despre perfectarea sistemului administrației de stat.

Vă invit la discuție și permiteți-mi de la început să prezint o evaluare generală a situației în care suntem nevoiți să activăm.

Evaluare generală. Către începutul anului 2000 situația în țară a devenit foarte dificilă. Aceasta se referă la dezvoltarea economică, la sistemul financiar-bancar și la asigurarea socială a populației. Se păstrează multe tendințe negative care pun în pericol securitatea economică a statului și stabilitatea politică.

1. Este nevoie a face ordine în ceea, ce nu necesită investiții de capital, și în același timp aduce în bugetul de stat bani suplimentari.

În timpul de față cota economiei tenebre constituie nu mai puțin de 50 % din produsul intern brut, iar aceasta înseamnă că pe de o parte bugetul consolidat nu colectează sute de milioane de lei, pe de alta, are loc o stratificare nejustificată a societății în săraci și bogați. Deja acum la 20% a celor mai înstăriți oameni în Moldova revin peste 50% din venitul total pe țară, pe când celor 20% cel mai puțin asigurate îi revin – doar 4% din venituri, ce creează tensiuni sociale în țară. Economia tenebră are multe manifestări: ascunderea veniturilor de la impozitare, contrabanda, corupția printre funcționarii de diverse ranguri; producere și comercializarea unor produse contrafăcute ș.a.

Noi credem că fenomenul economiei tenebre, care prosperă în țară, trebuie să-l declarăm drept o calamitate națională și să întreprindem un șir de măsuri în vederea micșorării considerabile a acesteia.

2. Ridicarea calității activității statului în domeniul politicii bugetar – financiare. Această problemă se află într-o stare delăsată și în mare parte nu corespunde cerințelor țării, ce îndeosebi se manifestă prin următoarele:

- nivelul jos al executării bugetului și a colectării impozitelor, practica nu tot timpul îndreptățită de a trece la pierderi datoriiile, utilizarea largă a operațiunilor fără de întrebuițarea banilor, așa ca afacerile barter și achitățile reciproce a datoriiilor organizațiilor bugetare și a agenților economici, acordarea unor facilități fiscale nejustificate pentru unii agenți și supraîncărcarea cu impozite a altora;
- liberalizarea insuficient de chibzuită a peții interne, în special pentru mărfuri, necesitatea în care sunt în stare să le satisfacă producătorii locali, în special în ceea ce se referă la băuturi alcoolice, produse din tutun și a multor produse chimice și alimentare;
- dorința multor unități teritorial-administrative de a trăi pe seama altora, de a trăi din contul impozitelor colectate în alte teritorii. De regulă, în aceste teritorii nivelul colectării impozitelor și plăților e jos și în același timp au loc greve a profesorilor;
- nivelul jos de reformă în sectorul socio-cultural. Acest sector la noi se finanțează în special pe criteriile vechi socialist-egalitariste, pe când economia țării nu mai poate face față acestor cheltuieli. Altfel spus, cheltuielile de stat nu sunt acoperite de veniturile interne.

3. E necesară stabilizarea situației în economia națională și stimularea creșterii acesteia.

În sfera industrială, agricultura și serviciile rezervele se utilizează insuficient. După rezultatele din 1999 volumul producției continua să scadă. E foarte mică roada la multe culturi. Astfel, roada cerealelor la întreprinderile agricole din județele Orhei sau Soroca a constituit mai puțin de 20 c /ha, în mediu pe republică fiind 21,5 c/ha.

Având în vedere starea de lucruri creată, atenție deosebită trebuie de atras:

- utilizării efective a pământului. Noi nu avem dreptul moral ca în așa o situație economică unele parcele de pământ să rămână în paragină, să rămână pustii și fără de roadă;
- folosirii raționale a capacităților industriei; la multe întreprinderi de prelucrare capacitățile sunt întrebuințate în proporție de 20-25% din motivul aprovizionării proaste cu materie primă și a organizării slabe a ciclului de producție;
- dezvoltării în masă a businessului mic și mediu în sectorul de producție, în sectorul serviciilor și în intermedierea operațiunilor economice. Anume pe așa ceva se bazează economiile statelor dezvoltate.

4. A transforma activitatea externă într-un factor real de dezvoltare a economiei naționale.

Guvernele tuturor statelor lumii în momentul de față întreprind măsuri în scopul utilizării maxime a beneficiilor din cooperarea muncii. În aceste scopuri se încheie diverse tratate și acorduri, se elaborează programe și proiecte, are loc dezvoltarea proceselor integraționiste și a legăturilor firmelor internaționale.

În procesul general al globalizării economiei câștigă acela care întrebuințează activ capitalul internațional, tehnologiile, licențele, informația economică și dezvoltă exportul.

Pentru republica noastră, când importul resurselor energetice într-o perspectivă de durată e factorul hotărâtor în dezvoltarea economiei, activitatea economică externă primește o însemnătate deosebită.

O țară cu un sold negativ al balanței comerciale de mult timp nu poate să-și păstreze suveranitatea sa economică. Aici noi avem o tendință negativă. Depășirea importului asupra exportului crește și a constituit (în ml. USD): 1995 – 55; 1996 – 234; 1997 – 384; 1998 – 392; 1999 – 97.

Având o atare balanță comercială negativă în comerțul extern, crește dependența statului de exportatorii străini, comerțul intern e slab protejat, lipsa resurselor pentru achitățile la timp duc la deprecierea leului și la șomaj. În rezolvarea problemelor comerțului exterior, Guvernul republicii pune tot mai multe speranțe în organele administrației publice locale.

Trebuie de gestionat optim exportul ca acesta să aducă folos pentru țară, și nu invers. În anul 1999 din Moldova au fost exportate în Germania, Austria și alte țări peste 22 mii tone de metale feroase, metale neferoase și metal uzat. Colectorii efectiv demontau liniile de transportare a energiei electrice, sistemele de irigare, tehnica în stare de funcționare, ș.a. Pe liniile de transportare a energiei electrice au decedat în jur de 40 de oameni. Și din toate acestea la buget au venit practic niște bănuți, iar milioanele – la „antreprenori”.

5. *Ameliorarea utilizării raționale a resurselor energetice și pentru asigurarea unor relații normale de piață a agenților economici și populației cu sectorul energetic.*

În republică au căpătat un caracter de masă așa fenomene ca delapidarea energiei electrice, datoriile pentru utilizarea resurselor energetice și deconectările sistematice a consumatorilor, ce duc la pierderi materiale considerabile.

La noi sau format datorii mari către Rusia și România pentru gaz și energie electrică.

Considerăm, că în fiecare primărie din sate (comune) și orașe trebuie să funcționeze comisii speciale cu autoritate în problema asigurării cu energie a teritoriilor. Aceste comisii vor studia amănunțit diversele aspecte ale problemei energetice și la timp vor aduce propuneri concrete în rezolvarea acesteia.

6. Sunt multe *probleme cu caracter social*, printre care sunt următoarele: apărarea păturilor nevoiașe ale populației; asigurarea populației cu combustibil; crearea de noi locuri de muncă; creșterea veniturilor populației.

Datoria internă a statului doar pentru salarii în sectorul învățământului și științei depășesc 100 de milioane lei. În județele Edineț, Lăpușna, Soroca, Tighina, Ungheni, Taraclia și UTA Găgăuză mai sunt datorii pentru salarii neachitate încă din anul 1998. În unele localități profesorii deja nu mai pot să suporte politica noastră impozitară și încep a face greve. Sunt cuprinse de grevă școli în Bălți, în Cahul, în Lăpușna, în Soroca și Ungheni.

Cea mai apropiată și mai serioasă încercare a Guvernului va fi aprobarea de Parlament a *bugetului 2000*. Noi mai suntem obligați să asigurăm *continuitatea reformelor începute de guvernele precedente în domeniul reformelor structurale, privatizării, administrației publice*. După câte știm asupra acestui fapt axează atenția și partenerii noștri din F.M.I. și B.M.

Jerzy Osiatynski

Întâlnirea noastră de astăzi prezintă o mare importanță pentru că, după câte știu, e prima experiență și oportunitate unică în Republica Moldova, când Guvernul actual și colegii din guvernele precedente au posibilitatea de a-și împărtăși experiența pe marginea problemelor actuale ale țării, acestea fiind și acu 5 în urmă, de când sunt consultant pentru Guvernul Moldovei.

Care e spectrul acestor probleme? În primul rând - problema bugetului – 2000, care în sine prezintă multe probleme mari din cauza finanțării insuficiente a acestuia, și trebuie să analizăm potențialele surse. De rând cu colectările fiscale, printre resursele potențiale de finanțare a cheltuielilor bugetului pot fi și cele din contul privatizării. Anterior se presupunea că de la privatizarea se vor colecta 155 mil. lei, acum se crede că suma va constitui 205 mil. dolari, ceea ce e aproximativ de 15 ori mai mult. Aici sunt anumite probleme, dacă până acum nu există bază legală pentru privatizarea sectoarelor de vinificație și tutunăritului, însă există cerințele pieței față de aceste sectoare. Există și problema altor intrări la buget, sunt probleme și la partea de cheltuieli, însă ceea ce este destul de periculos la partea cheltuielilor bugetului - ele se vor face an de an, pentru o perioadă lungă în viitor, dar venituri de la privatizare vom avea doar în anul 2000. Ceea ce vom vinde în anul 2000 nu vom mai putea vinde a doua oară.

Mai sunt probleme serioase în sectorul energetic, în privatizarea sectorului agro-industrial, cele legate de funcționarea economiei în ansamblu, deschiderea

acesteia, transparența administrației de stat, corupție, funcționarea legilor, tot ceea ce ține de securitate - de securitatea afacerilor, mediul antreprenorial și posibilitățile funcționării normale a sectorului privat.

La întâlnirea de două ore cu Domnul Prim-Ministru am spus că a venit timpul când trebuie să se determine prioritățile politicii economice ale statului și Guvernului pentru anul curent și perspectiva pe termen mediu. Pentru aceasta poziția organizațiilor financiare internaționale are o mare importanță, precum și a companiilor străine care activează și doresc să activeze în Moldova. În legătură cu aceasta este mare interes punctul de vedere a FMI și BM și eu invit pe Dl. Hassan Al-Atrash și Dl. Carlos Elbirt să-și expună părerea proprie pe marginea problemelor ce trebuie rezolvate.

Hassan Al-Atrash

Care sunt problemele arzătoare ale politicii economice ale Republicii Moldova pentru anul 2000 din punctul nostru de vedere?

În primul rând, după părerea mea ceea de ce are nevoie Moldova în 2000 este *lansarea creșterii PIB-ului*. După 9 ani de declin în producție (declinul cumulativ al PIB fiind de aproximativ 60% de la începutul tranziției la economia de piață), necesitatea creșterii a devenit mai urgentă. Acest lucru impune critic necesitatea unui *mare număr de reforme*. Stabilizarea – adică inflația joasă și o valută stabilă – este o condiție necesară dar nu suficientă. Reformele structurale sunt de importanță vitală. Pe parcursul ultimei decade Moldova a făcut un lucru important în sensul stabilizării, dar a rămas în urmă în domeniul reformelor structurale.

De ce este nevoie pe scurt:

- (i) un buget pe anul 2000, care ar fi consistent cu constrângerile financiare și în același timp, orientat spre creștere;
- (ii) reforme în energetică și agricultură – aceste două sectoare fiind coloana vertebrală a economiei Moldovei și recent, în ultimii ani, a fost un obstacol pentru economie;
- (iii) politici care ar fi favorabile pentru business, inclusiv domeniile de reglementare și reforme juridice.

În continuare vreau să comentez asupra celor menționate.

Bugetul pentru 2000. După cum majoritatea dintre Dumneavoastră știu, o misiune a FMI va vizita Chișinăul săptămâna viitoare. Ea va discuta cu autoritățile o serie de întrebări, cea mai importantă fiind Legea bugetului - 2000.

Este important ca bugetul să contribuie la menținerea inflației joasă și ratei de schimb stabile. În privința aceasta s-au făcut mai multe referințe în presă în ultimele săptămâni la anumite *măsuri "populiste"*, una din ele fiind rata zero la impozitul pe venit. Acest gen de măsuri doar vor deraia rezultatele obținute cu atât greu recent în domeniul stabilizării, și nu vor contribui la incorporarea economiei tenebre în cea oficială. Similar, *subsidiile la energie* acordate diferitor grupuri de consumatori sunt la fel de neproductive: privilegiile la consumul de electricitate, estimativ costă bugetul 120 mil lei anual. Cum vor fi aceste sume acoperite? *Sperăm să ajungem la un acord cu Guvernul în anul 2000, care ar permite ca rețeaua de protecție socială să fie îndreptată spre cei nevoiași cu adevărat, dar privilegiile în forma în care sunt astăzi – și după cum sunt aprobate de Parlament – nu sunt acceptabile.*

Obiectivul nostru este de a lucra cu Guvernul asupra unui buget care promovează creșterea. Aici privatizarea joacă un rol critic. Bani de la privatizare ar putea fi folosiți la reducerea stocului de restanțe la pensii și salarii. Aceasta, la rândul său mărește puterea de cumpărare a populației într-un mod ne-inflaționist, stimulând cererea agregată și producerea.

Reformele structurale. Aș vrea să-mi îndrept atenția asupra energiei și agriculturii, dat fiind faptul că acestea sunt sectoare-cheie ale economiei naționale.

Energetica. Probabil călcâiul lui Ahile al economiei Moldovei – și posibil cea mai mare sursă de corupție – este sectorul energetic, în special gazul. De sigur, există legături puternice între gaz, electricitate și energia termică. Interesant e că *cu cât mergi mai sus în lanț, de la consumatorul final la diferiți producători (și furnizori) de energie, registrul plăților se deteriorează.* Astfel, consumatorii de electricitate plătesc 88% (58% în numerar) din bonul său de plată pentru energia companiilor de distribuție a electricității; Termocom plătește 62% (47% în numerar) din bonul său pentru electricitate acestor companii; companiile de distribuție a energiei plătesc aproximativ 30% (mai puțin de 10% în numerar) din bonul său pentru electricitate companiilor de generare a electricității; și companiile de generare a electricității plătesc aproximativ 25% (aproximativ 5% în numerar) din bonul său pentru electricitate către Moldovagaz. Astfel Moldova plătește pentru gaz printr-un șir lung de intermediari, la rândul său reducând componenta de numerar în plata acesteia. Acest lucru inevitabil ridică costul tranzacției, și prin urmare, Gazpromul cere un supra-preț pentru livrările sale de gaz Moldovei.

Este imperativ ca *toate plățile să fie efectuate în numerar și să fie implementate strict constrângerea bugetului.* Argumentul privind dificultatea socială a implementării nu are valoare deoarece consumatorii finali plătesc o parte semnificativă a bonurilor sale pentru electricitate, în mare majoritate în numerar. Problema constă în instituțiile bugetare, atât la nivel de stat cât și local.

Un cuvânt de precauție privind *companiile de generare a electricității.* Noi susținem privatizarea celor trei companii de producere a electricității. Oricum, vânzarea urmează să fie deschisă, competitivă și transparentă implicând investitori strategici și oferte competitive. Sperăm că acest proces este respectat.

Agricultura. Câteva cuvinte despre combinatele de vin și tutun. Privatizarea lor este parte integrală a acordului pe care îl are Moldova cu FMI. Importanța privatizării lor este nu doar generarea venitului pentru a finanța bugetul. Privatizarea mai este importantă și din cauza că acest sector este șira spinării economiei, și privatizarea – dacă este efectuată corect – ar contribui la re-vitalizarea sectorului, ar îmbunătăți eficiența acestuia și ar contribui la majorarea exportului și la creștere.

Mediul favorabil pentru business. Climatul de business din Moldova nu este prea favorabil. Recent, un reprezentant al unei companii multinaționale mari mi-a spus că e de 10 ori mai ușor să faci business în România decât în Moldova. Pe scurt, principalele probleme sunt un număr excesiv de regulamente, legi ne-transparente și alte constrângeri instituționale. Câteva exemple ar putea ajuta: *Codul Muncii* îngreunează disponibilizarea angajaților; nu există un *Cod Civil* care ar reglementa relațiile contractuale; *Legea privind Falimentul* nu stabilește termenii procedurilor de faliment; și există numeroase exemple de contradicții între legi (de ex. *Legea privind Piața Hârtiilor de valoare* (Articolul 11) și *Legea privind Datoria publică*). Problemele instituționale urmează a fi hotărâte.

În concluzie, vreau să spun că FMI este gata să ajute Moldova, și să lucreze cu noul Guvern asupra unui set de măsuri, care să fie îndreptate spre creștere. Sincer sperăm să ajungem la un acord cu Guvernul în următoarele săptămâni (care ar putea fi susținut de Parlament) pentru a permite reînceperea creditării.

Carlos Elbirt

Abordând problemele anului 2000, trebuie să reieșim din faptul că agenda de stabilitate și creștere economică în Moldova, elaborată de noi în comun cu Guvernul - nu s-a schimbat.

Guvernele se pot schimba, dar problemele rămân, dacă nu sunt rezolvate adecvat. Țara are nevoie de stabilitate, să reia creșterea economică, să atenueze sărăcia și să conserveze mediul ambiant. Dar să facem un sumar al celor mai importante cinci probleme necesare pentru realizarea acestor obiective:

1. *Un buget bun pentru anul 2000.* Aceasta înseamnă un buget elaborat pe bază realistă, bine finanțat, fără reduceri inoportune la capitolul cheltuieli sociale sau impozite, cu ameliorări inițiale în structura cheltuielilor astfel încât să fie posibilă eficientizarea sferei educației și ocrotirii sănătății. FMI conlucrează cu Guvernul în acest domeniu și sperăm că se vor realiza rezultate pozitive în scurt timp;

2. *Privatizarea pământului.* Acest program a fost tergiversat pentru ceva timp. Lichidarea gospodăriilor colective, instituțiile cadastrale reale constituie o necesitate pentru dezvoltarea sectorului privat în Moldova. Acestea au o importanță deosebită pentru doi factori: primul, din cauza structurii economice a Republicii Moldova, unde agricultura joacă un rol important, al doilea din cauza asocierii sărăciei și productivității proaste ale gospodăriilor colective (argumentate de statistică). Datoria acestor gospodării colective nu ar trebui să constituie un impediment al privatizării/lichidării lor;

3. *Privatizarea infrastructurii cheie (electricitatea, telecomunicațiile) și a industriilor de vinificație și tutunărit.* Privatizarea va trimite semnale puternice investitorilor, va îmbunătăți eficiența joasă a acestor sectoare, și ar permite să se facă și alte investiții mai atractive. Moldova va avea nevoie de legislație completă și stabilirea unor agenții de reglementare care ar face privatizarea posibilă, să rezolve problemele tarifare, să asigure transparența totală a oricărui proces de privatizare. Fondurile fixe ale întreprinderilor, care se privatizează, se depreciază rapid și acestea trebuiesc vândute cât mai degrabă;

4. *Reforma sectorului public,* pentru a face Guvernul mai eficient, pentru a asigura acordarea asistenței publice nemijlocit celor săraci, a raționaliza și instrui personalul în domeniile unde într-adevăr este nevoie de guvern, a elimina birocrăția inutilă, a face sectorul public furnizor de servicii selective – doar selective – și pentru a fi siguri, absolut siguri, ca guvernul să nu intervină în cazuri inutile; și

5. *Acțiunile de combatere a corupției.* Trebuie de efectuat o evaluare bună a surselor corupției și soluțiilor posibile. Această evaluare va ajuta la stabilirea priorităților în lupta împotriva corupției. Guvernul ar trebui să conducă o atare luptă împotriva corupției în care societatea civilă va trebui să joace rolul cheie. Posibil vor trebui acțiuni simbolice pentru a iniția această „cruciadă” importantă. O parte a acțiunilor

principale împotriva corupției vor fi simplificarea politicilor și reforma sectorului public.

Dacă Moldova va lua în seamă atare probleme cruciale, eu cred că vor fi create condițiile necesare pentru creșterea durabilă și eradicarea sărăciei, acestea fiind în conformitate cu interesele noastre comune.

Constantin Bulgac

În cursul discuției de astăzi cred că n-ar fi cazul să discutăm problemele care au dus la criza economică. Indicii economici, în special pe anul 1999, dovedesc că problemele sunt multiple și cred că nu este cazul să facem o analiză a acestora, dar să discutăm ce s-ar putea de făcut pentru a întreprinde măsuri de ameliorare a situației.

După cum se spune „salvarea celor ce se îneacă e în mâinile lor”. Dacă să vorbim despre posibilitățile financiare ale țării, putem miza pe două surse: prima este sursa internă care există și posibilele sursele externe care pot fi destul de modeste, având în vedere și relațiile care le avem la moment cu FMI. Eu cred că problema de bază, după cum au spus și vorbitorii anteriori, este *bugetul-2000*. Aceasta este legea financiară a țării și ea determină politica cu privire la sursele care vor fi îndreptate la investiții, consum, și este evident că, proiectul acestui buget reiese și din problemele care le-am avut cu bugetele anterioare, având și anumite premise pentru a dezvolta relațiile care le-am avut cu organismele financiare internaționale. Desigur balansarea bugetului și aprobarea lui este o problemă mare, dar cred că sunt câteva răspunsuri pe care le putem spune, și că mai avem soluții pentru a lansa economia noastră de rând cu formarea noilor locuri de muncă.

O poziție destul de semnificativă este cea ce ține de *investițiile în economia națională*. Avem date pe câțiva ani - anul de bază 1998 – cota maximală a investițiilor a fost de 15.8% din PIB. Asta e în condițiile când fondurile fixe ale noastre sunt bine cunoscute. Sigur că în privința investițiilor s-ar putea de găsit mai multe posibilități, de a face investiții în sectoarele prioritate ale economiei, pentru a menține balanța contului curent. Ceea ce ține de posibilitățile interne, la fel este o posibilitate de relansare sau *redirecționare a sistemului bancar la susținerea economiei reale*. Pentru susținerea economiei reale important este ca noi să putem determina care sunt direcțiile privilegiate de investiții în economie susținute prin facilități fiscale. A-și vrea să menționez aici că de câțiva ani la rând în legea bugetului se prevedeau facilități fiscale pentru băncile care acordau credite și observăm, că această politică nu a avut realizări deoarece băncile nu dispun de resurse financiare pe termen lung, și desigur, menținerea stabilității monetare a valutei naționale constituie o problemă în ceea ce privește investițiile și sistemul bancar. O altă problemă este cea ce ține de crearea *Băncii de dezvoltare și investiții*. O asemenea bancă ar fi trebuit creată demult, dar din păcate nu am găsit fonduri pentru crearea fondului social al băncii, iar acum necesitatea creării acestei bănci este și mai mare dat fiind că rolul activității acestei bănci este de a susține economia reală.

O problemă deosebită este cea a *economiilor și dolarizarea*. Noi observăm că în 1998 și 1999 s-a înregistrat o dolarizare excesivă și dacă luăm în considerație economia subterană, ne dăm seama că resursele nu sunt investite ci merg în alte sectoare, deoarece acest indicator demonstrează frânarea sectoarelor respective. Cred că în acest sens sistemul bancar ar putea să facă mult mai mult. În fond, cred că ceea ce ține de agregatele monetare, pot fi găsite anumite posibilități de a impulsiona resursele și susținerea economiei reale și a proiectelor reale îndreptate spre relansarea economică.

Valerii Chițan

Ar fi bine ca noi să ne determinăm de la bun început care vor fi discuțiile de mai departe, pentru că reprezentanții organizațiilor internaționale au foarte puțină experiență în Moldova. Iar noi cu dvs. suntem cu toții originari. În fiecare an noi spunem că facem ceva. De aceea ar trebui ca noi să stabilim niște reguli de joc. Sunt deja zece ani de când am lansat schimbarea sistemului economic și de fiecare dată dacă facem o recapitulare a etapelor sau a fiecărei guvernări sunt ceva probleme. Astăzi cred că sau pus prea multe teme în discuție. Pentru a ajunge la un punct în problema bugetului trebuie să atingem un șir de factori, atât juridici cât și instituționali și administrativi pentru ca într-adevăr să asigurăm nu numai formarea dar și executarea bugetului anual.

A doua aș vrea să pun o întrebare care demult se discută. Nu este obținut un răspuns clar care ar crea condiții atât pentru investitorii străini cât și pentru investitorii locali. Care economie am ales noi? Economia liberală sau economia semi-administrativă și semi-liberală. Știm că sunt două sisteme: de comandă și sistemul liberal. Noi nu avem alte resurse principale în afară de cele umane. Noi trebuie de asemenea să reieșim din situația geo-politică a republicii și din lipsa de resurse naturale, în afară de pământ. Și atunci dacă nu avem altceva de ales, trebuie să realizăm într-un termen cât mai strâns toate dezideratele pentru funcționarea normală a unei economii liberale.

Pentru asta la prima etapă cel puțin nu se cer mijloace bugetare și de alt gen, pentru a crea un *cadru juridic normal* pentru funcționarea economiei, a crea un mediu atractiv, un mediu transparent, un mediu investițional. Pentru aceasta practic trebuie să facem o revizie a legislației care a fost aprobată și care reglementează funcționarea unei economii. Și într-adevăr, cum s-a mai spus trebuie ca guvernul să-și reducă pârgghiile administrative din economie și nu să le multiplice după mofturile cuiva, așa spune eu, ne-profesionale.

Al treilea moment este crearea unor condiții realmente atractive pentru funcționarea economiei. Astfel, astăzi s-a vorbit despre *privatizare*. Eu, spre exemplu, am unele rezerve față de privatizarea Telecom-ului acuma. Noi am pierdut toate șansele pentru Telecom, rămânând ne-privatizat nici chiar pentru 200 mil. dolari.

Deci noi nu putem să revizuim indicii care sau înregistrat în ultimii 3-4 ani, indexați la nivelul inflației și de a forma bugetul. Eu cred că e un semnal, care dovedește că se încearcă a schimba radical *politica fiscală* care încă nu a fost definitivată conform Codului Fiscal. Diferite probleme vin zi de zi care ne impun să tragem următoarea concluzie - da, relaxarea fiscală este necesară dar nu este cazul să confundăm cauzele cu efectele. Deci, necreând un sistem informațional – administrativ, de fiecare dată căutăm cum să taxăm de exemplu același produs – cum ar fi la hotar sau la benzinării, de aceea eu consider că noi aici nu trebuie să inventăm ceva dar pur simplu să aplicăm acele instrumente care sunt necesare. Tot așa și cu instrumentele instituționale, care probabil sunt, și în ce mod optimizăm sistemul de taxe și impozite în Moldova.

Bugetul Moldovei nu este atacat atât de criza economică cât mai mult de o criză managerială - criză de lipsă de ajustări legale. Pentru a forma acest buget, ca atare sunt trei patru domenii de activitate unde liber putem să formăm bugetul. Pentru aceasta de formarea bugetului trebuie să se ocupe mai puține organe. Și partea a doua - cea a cheltuielilor. Faptul că noi în fiecare an încercăm să nu observăm deficitul bugetar real în jur de un miliard de lei și ne orientăm numai la deficitul contului

curent, este o eroare și, putem spune, continuăm să ne axăm în jurul acestei erori. Și în timp și în spațiu noi pur simplu putem asigura creșterea, dar atâta timp cât nu determinăm acele priorități care trebuie finanțate din buget, stabilind efectivele și sursele limită pentru fiecare domeniu, tocmai după asta am putea să stabilim un raport și mai departe să continuăm executarea a două bugete, - bugetul oficial și cel pe bază de credit.

Eu vreau tot odată să mă întorc la noțiunea cu ce am început - noi trebuie să stabilim domeniile care ar trebui valorificate pentru a forma o politică economică corectă cel puțin pentru un an-doi dar și până la douăzeci de ani. Trebuie de rezolvat problemele actuale dar să nu omitem din viziune perspectivele.

Ion Guțu

Eu cred că tema discuției – politica economică în 2000 - este foarte actuală prin faptul că este imposibil să ascultăm ce se întâmplă în toate domeniile și așa vrea să mă axez doar pe câteva aspecte. Am ascultat cu mare atenție poziția reprezentanților FMI și BM, cred că punctele de vedere sunt cunoscute, dumnealor probabil sunt organizațiile cele consecvente, care urmăresc situația de mai mulți ani din Moldova și o fac cu o demnitate oarecare, însă în formularea priorităților, practic noi vorbim de aceleași probleme.

Eu personal *nu observ ca prioritățile organizațiilor internaționale* să fie formulate sau determinate de mai mulți ani, chiar în aceleași memorandumuri care se semnează. Fiindcă noi întotdeauna ne gândim la niște probleme, așa spune tehnice, să privatizăm zeci de întreprinderi sau numai cinci, să vindem două sute de loturi sau trei sute de loturi arendate, problema se pune astfel că, dacă nu privatizăm cinci întreprinderi din vinificație și una din ramura tutunului, atunci republica este blocată. Atunci când practic am realizat tot programul de privatizare, atunci când procesul de acum este preponderent privat, este evident, deci, că toate organismele internaționale care sunt interesate în obținerea rezultatelor concrete trebuie totuși să se ghideze după situația politică din țară și după posibilitățile guvernului de a promova un program sau altul. Abordând lucrurile astfel, noi vom schimba guvernele în continuu.

Al doilea moment - *creșterea economică*. Acesta e un deziderat clar. Aceasta e o „durere de cap” pentru republica noastră, pentru Guverne, pentru Parlament, pentru organismele internaționale. Pentru noi e o dramă națională, deoarece timp de zece ani în șir nu putem realiza această creștere economică. E lipsă de cea, cea, cea. Recunosc neajunsurile pe care le-am avut și noi. Câți ani putem să vorbim despre Legea despre faliment? Ne-am adresat la specialiștii americani, germani, francezi, dar de fiecare dată legea o blochează Fondul Monetar și Banca Mondială - nu merge. Legea despre gaj: această lege a fost adoptată, dar iarăși nu a satisfăcut pe consultanții noștri. Nimeni nu poartă nici o responsabilitate - fie că legile sunt elaborate de noi înșine, sau cu asistența specialiștilor din străinătate; nu s-a semnat nici un contract că dacă legea este proastă cu totul, cineva din specialiști să poarte răspundere. De aceea cred eu că asta e o problemă. Noi trebuie să ne așezăm la masa de negocieri cu Fondul Monetar și Banca Mondială și să vedem care e ponderea influenței în economie, în buget și, inclusiv, cine e de vină de ceea ce se întâmplă.

Și încă o chestiune. Trebuie de recunoscut deschis că nu putem să avem în țară o Bancă Națională puternică, lăudată în toată lumea, și un *sistem bancar* care practic nu e în stare să finanțeze economia națională. Eu cred că lauda care o aduce Fondul Monetar unor structuri și unor persoane de la Banca Națională diferă evaluarea din

republică și Guvern. Deci trebuie să fiți oleacă mai atenți în evaluări. Se duc negocieri separate cu Banca Națională, separate cu Guvernul, pe urmă se elaborează acordul - agreement. Asta nu este o critică stimați colegi, este o boală care cu părere de rău o avem în țara noastră de foarte mulți ani.

Pe urmă, nu lucrează legile. În general eu cred că a fost, poate și o greșeală, că noi n-am conlucrat cu *sistemul legal - acesta este un stat în stat*. Ei singuri s-au reformat, singuri au elaborat legi. Eu mă gândesc ce s-a întâmplat cu sistemul notarial? De ce era atât de urgent ca noi să privatizăm acest sistem? Anterior acest sistem genera în buget până la 18 milioane de lei anual, acum - zero!

Au fost declarații categorice - noi trebuie să privatizăm, trebuie să trecem la economia de piață, noi am făcut o obsesie din sectorul privat. OK! Între timp, în toată lumea sectorul statal lucrează efectiv: în Japonia, Canada, Italia și în Germania. Dar noi nu am estimat rolul acestuia la justa valoare. După Constituția noastră există proprietatea privată și de stat, și este evident că statul trebuie să aibă proprietatea sa.

Constantin Tampiza

Tragedia republicii noastre, mai ales în ultimii 5-6 ani, constă în politizarea excesivă a societății. În momentul de față eu am așa o presimțire care nu mă va lăsa nici o dată - politica are interese, da. Eu de ce mă refer la acest moment? Pentru că vor fi unele argumente care vor explica măsurile populiste pe care încercăm să le întreprindem în locul măsurilor economice sau financiare, dar tot odată, conjunctura politică determina și activitatea oricărui Guvern.

Eu vreau să vă spun că avem experiență, că există niște cheltuieli sociale, pentru că noi suntem într-un an de alegeri prezidențiale și se vor majora pensiile, se vor majora salariile. Nici o dată nu voi fi de acord când resursele de la privatizare merg la majorarea salariilor. Da, eu sunt de acord că astăzi solvabilitatea populației e destul de joasă. Dar asta a fost o greșeală care a fost de noi deja clarificată chiar de la începutul cooperării cu organismele financiare internaționale. Eu pot să vă difuzez toate etapele care noi le-am trecut în memorandumuri - așa numitele priorități. Pentru că *noi nu am lucrat cu niște programe complexe, concomitente, în schimb avem „priorități”*. Astfel, la etapa inițială aveam prioritatea sistemului bancar-financiar. După aceasta am început să determinăm alte priorități - privatizarea. Odată cu privatizarea în masă se realizau unele măsuri legate de privatizarea întreprinderilor mici și mijlocii, astăzi noi vorbim despre schimbările structurale, despre sistemul energetic, etc. Astăzi ne referim la mai multe întreprinderi mari. Ce am obținut din privatizare noi știm. Ce se face la noi în așa numitele „fonduri de investiții și privatizare” - tot se știe.

În timp ce determinăm prioritățile, astăzi deja ne-am trezit că aspectul social s-a agravat până la insuportabil. Noi am înțeles că nu avem surse în buget, oamenii nu au resurse, nu se comercializează producția, dar noi privatizăm totul laolaltă.

Dar ce o să facem peste un an când nu vom avea ce privatiza? Eu vreau să atrag atenția la un moment, care ani de zile ne-a creat dureri de cap - sectorul energetic. Dacă facem o analiză efectivă cum am ajuns la așa o situație în sectorul energetic, cine este cel mai mare vinovat? Vinovat este statul. Iată noi cu domnul Gh. Efros cândva am început o analiză, eu pot să vă dau vouă toate pierderile legate de menținerea tarifelor, în diferite perioade, am început să generăm mari pierderi. Dar luați și altă problemă care generează pierderi. Câte pierderi poartă sectorul de stat pentru resursele energetice și care sunt problemele reale ale structurilor respective?

Deci, să ne întrebăm: Moldova are acum 2 miliarde de datorii. Spaniolii cer astăzi ca aceste datorii să fie restructurate. Ce noi ne așteptăm ca cineva, agenții economici să întoarcă datoriile? N-o să le mai întoarcă. Eu mă tem că după luna aprilie Guvernul nu ne va mai credita prin gaz sau prin alte resurse energetice fixe. Procesele care au loc acum la noi se bazează pe proceduri destul de stricte în lume.

Acum uitați-vă la problemele Moldovei de pe urma *privatizării*. Eu m-aș adresa la colegii noștri din structurile internaționale. Noi aplaudăm unele proiecte dar și mă îngrijorează unele proiecte. Noi am privatizat telefonია mobilă. Spune-ți vă rog ce fel de investiții în Moldova putem să avem efectiv dacă cheltuielile totale ale Voxtel-ului în republică, în anul 1998 sunt de 12–13 milioane de dolari, din care 8 milioane și jumate sunt cheltuieli administrative, inclusiv plata experților externi. Puteți să luați darea de seamă și să vedeți singuri, aici nu-i vorba de nimic. Sau alt aspect, noi aplaudăm astăzi Moldcell. Ce ne propune Moldcell? Ne propune 105 milioane dolari investiții. Personal pot să vă aduc la cunoștință că pentru a desfășura telefonია mobilă în Moldova, la prețurile actuale, este nevoie numai de 35 milioane de investiții. Noi plătim mai mult. De ce ne trebuie 105, ne va aduce utilaj care va fi prețuit la 105 milioane și vom avea serviciile destul de scumpe.

Alte exemple din alte domenii de privatizare. Eu vă dau niște cifre care duc la pozițiile care astăzi trebuie remediate. Ce, nu era clar că toate creditele cu care sunt îmbibate Moldtelecom-ul astăzi vor duce la deprecierea acestei ramuri? Luăm de la greci renumitul credit de 30 milioane de dolari. Costul unei linii ajunge la 300 de dolari, când în lume el costă 150-170 de dolari. Noi dăm la partenerii străini chiar și edificiile.

Noi vorbim de *corupția* în plan național. Eu aș zice că și instituțiile internaționale trebuie să urmărească aceste momente. Eu nu aș vrea să ridic astăzi problema legată de privatizarea uzinei de ciment; eu v-aș da niște date, v-aș arăta cum astăzi se folosesc capacitățile unei atare uzine din Europa de Est, care a fost recent privatizată. Aceasta nu e o problemă? Capacitățile sau procentul de valorificare a capacităților s-au micșorat de două ori, am avut inițial un proiect unde se dădeau investiții la nivel mai mare dar am ajuns la 225 de mii și de fapt mie îmi pare că în organizarea licitațiilor comitem o greșală strategică. Uitați-vă la una din condiții, câte investiții va aduce partenerul străin în Moldova? Mă scuzați, prima condiție este costul peții de desfacere și competitivitatea - să fie competitiv. Cât va aduce el în Moldova ca să fie competitiv pe noi nu trebuie să ne intereseze. Dacă el nu va aduce investiții și nu va realiza progresul tehnico-științific - nu va fi competitiv. Dacă îl va interesa piața el numaidecât va aduce.

Acum aș zice că pe mine mă interesează situația din sectorul energetic. Uitați-vă care e condiția principală pe care o pune investitorul străin pentru a iscăli următorul contract. Oameni buni, noi acum în telefonია mobilă avem unele din cele mai mari tarife din lume. De ce nu spunem nimic împotriva la aceasta? Privatizare, privatizare, dar cum să se facă, care sunt condițiile? Și după asta dumneavoastră vă întrebați de ce nu avem putere de cumpărare? Sigur, dacă noi v-om plăti așa tarife... Eu pot să vă dau și altă întrebare. Ce înseamnă că în 1996 Banca Națională dădea așa niște date - *importul de servicii consultative*. Noi avem în balanța de plăți a Moldovei importul de servicii consultative în valoare de 20 de milioane. Da, eu înțeleg că noi avem nevoie, sunt necesare ajutoare, mai ales de la Fondul Monetar și de la Banca Mondială, dar uitați-vă, în multe proiecte pentru specialiștii locali se alocă doar 20-30% din cheltuieli. Eu am lucrat cu misiunea din Barentz Grup, am observat niște momente că experții din republică mult mai bine cunosc situația. Și acesta nu e unicul caz.

Acuma aş vrea să arăt unele procese care nu se dau publicităţii dar care au dus la această situaţie. Spune-ţi vă rog, dacă am văzut în 1998 că datoriile Guvernului faţă de Banca Naţională au crescut şi la 1 ianuarie 1998 aveam 550 de milioane, iar la 1 ianuarie 1999 am ajuns la 1350 şi această creştere, ştiţi cu toţii, a avut loc în luna decembrie, cum se numeşte acest proces? Credit de la guvern. Şi ce a ieşit din aceasta? Şi noi vrem să rămânem la un nivel respectiv?

Sau altă problemă. Noi am ținut *cursul valutei naţionale* stabil de vre-o patru ani, şi e o greşeală, eu o consider o greşeală strategică. Nu se poate în economie cu atâtea probleme să ții artificial cursul. Dumneavoastră doar ştiţi foarte bine experienţa multor state, dar noi menţinem şi aplaudăm. Cam aceiaşi situaţia e şi astăzi, noi am putea în oarecare zi să ajungem la decăderea leului. Acuma vreau să mă adresez la colegii mei din Ministerul de Finanţe.

Noi vorbim despre *regulile de joc şi despre o politică consecventă*. Strategia la noi în Moldova e demult determinată şi nu e necesar ca fiecare guvern care vine la guvernare să facă şi programul de activitate. I. Sturza a fost Prim-vice-prim-ministru într-un guvern, iar în următorul guvern devine premier şi face programul său de activitate la 90% fix acelaşi, pentru că tot el l-a elaborat, pe cel precedent, cu dl. Ciubuc. Dar, s-a făcut pentru a abroga o hotărâre şi desemna un om. Domnilor, noi strategia deja am elaborat-o. Astăzi noi deja avem nevoie de măsuri practice care ar aduce la nişte realizări. Uitaţi-vă ce se face în ziua de azi, eu nu ştiu, eu vreau să audă Vice-prim-ministrul, eu vreau să transmiteţi şi dlui Dumitru Braghiş - impozitul noul e o măsură populistă. Spuneţi, aşa nu se face, el e un băiet deştept, dar să fie foarte atent, până la urma urmei, să mai invite doi-trei consultanţi înainte de a declara acestea, sau să ia alte măsuri.

Acuma care-i *problema problemei*? Nu ştiu dacă Dv. aţi observat, dar eu am urmărit foarte atent o alocuţiune a lui Constantin Zatulin despre politica Rusiei după alegerile prezidenţiale. Noi nu putem să aşteptăm de la Rusia zonă economică liberă, nu putem şi nu o vom avea-o, în timpul cel mai apropiat. Eu dau aşa un sfat, pur şi simplu din punct de vedere al încurajării producătorului autohton. Sunt două impozite - impozitul pe valoarea adăugată şi impozitul vamal. Toţi spun că iată intrăm în Organizaţia Mondială a Comerţului, trebuie ca mărfurile să se mişte liber. Nu ne trebuie protecţionism.

Spuneţi domnilor, ce proces are loc în timpul când la produsele alimentare venite din străinătate noi micşorăm taxele vamale de la 35 la 15%, dar majorăm taxa pe valoare adăugată la produsele alimentare autohtone. Putem numi aşa ceva protecţionism?

Apropo, eu pot să vă dau ultimul exemplu. Francezii acuma au înaintat în Comunitatea Europeană problema exportului vinului roşu moldovenesc. Se discută posibilitatea de a micşora, în schimb vor să introducă impozitul la cifra de desfacere.

Ambele sunt impozite indirecte. Am văzut ultimul capitol din Codul Fiscal legat de accize. Accizul va fi impus la scoaterea mărfii din depozit. În acest caz vor fi extrase surse din fondurile circulante de la producători, şi noi vorbim despre încurajarea producătorului. Aceasta se face numai cu scopul să administrăm mai bine impozitele.

Noi în Moldova suntem foarte buni inventatori de mecanisme neprevăzute. Nu putem impozita benzina la hotar, am hotărât să cizelăm impozitele la staţiile de benzinărie. În acest caz, au apărut încă 400 de controlori care dezvoltă corupţia.

În baza acestor comentarii, e timpul să terminăm cu elaborarea strategiilor, problemele principale şi metodele de rezolvare ne sunt clare. Trebuie să recomandăm practice pentru fiecare compartiment şi *voinţă politică* pentru realizarea acestora.

Constantin Zaman

Sunt în Moldova de 15 luni de zile. Am asistat la multe întâlniri de acest gen și vreau să spun că aproape nu există nici o diferență între aceste întâlniri în ce privește problemele indicate. Și probabil că domnul J. Oseatinski o să fie de acord cu mine că dumnealui este deja de 5 ani aici, și acum 5 ani cam tot aceleași probleme se ridicau în privința economiei din Moldova. Prima concluzie de aici este clară. Problemele se cunosc și de către partea moldovenească, și de către experții străini care activează aici. Mai mult așa zice, că de fapt și soluțiile se cunosc. După 10 ani de tranziție este absurd de crezut că nu știm ce trebuie de făcut: că trebuie să privatizăm, să eficientizăm, să îmbunătățim colectarea veniturilor ș.a.m.d.

Sunt absolut convins că și acest lucru este bine cunoscut de către toată lumea. Sunt anumite diferențe de opinii dacă era bine să privatizăm sau nu, în sumă de 200 milioane sau miliarde, dar aceasta nu are importanță.

Cred că principala problemă în situația acesta ține de fundament. Din acest punct de vedere, Moldova are două caracteristici. Pe de o parte, cea subliniată de domnul V. Chițan: „Fiecare Guvern în Moldova încearcă să reinventeze roata și focul”.

Elementele care există, s-au aplicat în alte țări în tranziție, deoarece există de când există economia ca știință, dar care în Moldova trebuie inventate cu specificul respectiv, pentru că Moldova întotdeauna e un caz special, un caz aparte.

Pe de altă parte, o altă tendință contrară primei, este că principiul fundamental de aplicare concretă a măsurilor care se cer. Se știe ce trebuie de făcut, dar în momentul când aplicăm principiul de aplicare este următorul: de ce să facem simplu când se poate complica.

O să dau un exemplu recent. Lucrez la un proiect de protecție socială. Este un proiect de lege pentru compensațiile nominative, care stabilește anumite sume de bani pentru anumite categorii în funcție de suprafață, în funcție de categoria socială, pentru curent, pentru serviciile comunale ș.a.m.d.

Să vedeți latura simplă și cea complicată. Ideea este foarte simplă și bună. Sunt oameni săraci în Moldova (din ce în ce mai mulți), care trebuie ajutați de către stat. Trebuie să le dăm ceva pentru cu nu au venit suficient. Acuma vine partea complicată. De ce să le dăm 60 de lei pe lună pentru că nu au bani suficienți. Nu, le dăm 60 de lei, dar le spunem: „8 lei pentru pâini, 7 lei pentru servicii comunale, 3 lei pentru troleibuz, 18 lei pentru altceva”, astfel încât să avem o armată de birocrați care să vadă dacă leul ăsta s-a dus la curent sau în altă parte. Pentru ce? Ideea e să-l ajut pe cel sărac. Îi dau bani și atât. Omul acela nu se duce cu 8 lei să plătească curentul sau cu 16 serviciile comunale? El știe că are o prioritate pentru bugetul lui familial să cumpere pantofi la copii. Cu banii care îi dau eu cumpără pantofi la copii. Deci, pentru ce această illogică complicare a unei măsuri bine intenționate, normale și care trebuie aplicată, când lucrurile sunt foarte simple. Nu vreau să insist, dar dacă am lua fiecare măsură economică nu numai de ordin social dar majoritatea domeniilor și am analiza-o la bază, uitând de economie, uitând orice, și apelând la bunul simț, majoritatea acestor măsuri sunt aplicate după acest principiu: cât mai complicat, cât mai sofisticat și să iasă nimic din toată chestia aceasta.

Jerzy Oseatyński

Câteva observații suplimentare. Restructurarea trebuie să fie efectuată numai împreună cu privatizarea pentru a avea competitivitate. Dacă aș fi în locul dlui E. Șlopac, aș căuta răspunsul într-o abordare mai concretă. Aici sunt colegii noștri care au observat și mai înainte aceleași probleme.

Este vorba despre problema *veniturilor la buget*. Această problemă a existat 5 ani în urmă și există și acum. Și nu este numai o problemă a corupției la nivelul inspectoratului fiscal - la nivel jos, dar fiecare din noi cunoaștem diferite privilegii oferite companiilor de stat sau private care sunt protejate de Guvern, Parlament și de Președinte. Aceasta se referă la TVA și alte impozite. Ce putem face în acest caz? Cum se poate elimina aceasta? Odată ce oferim aceste privilegii, este foarte greu de a le elimina mai târziu. Dl V. Chițan a încercat să le elimine odată, și alții au încercat, dar nimeni nu a reușit. Dacă recunoaștem acele privilegii, atunci apare întrebarea politizării economiei, ceia ce noi am încercat să evităm pe parcursul ultimilor ani.

Altă problemă este *problema cheltuielilor* bugetare. Aproximativ 40% sunt folosite pentru sectorul social. Noi am încercat să micșorăm această cifră, deoarece o parte din acestea sunt fără sens.

Aceasta urmează după *sectorul energetic*. Cu cinci ani în urmă am încercat să discutăm aceasta cu dl I.Guțu. Nu există tendere deschise. Acum încercăm să privatizăm ceva dar nu există un tender deschis pentru aceasta. Ce fel de privatizare este aceasta? Există o serie de probleme serioase, iar noi vorbim despre veniturile la buget. Ce putem noi face în privința aceasta? De ce este atât de dificil de schimbat situația în acest sens?

Alexandru Muravski

Noi am încercat să atingem o serie de probleme ca: privatizarea, compensațiile, etc. Eu aș aborda întrebarea puțin altfel. Pe parcursul a 10 ani, nici unul din parlamente nu a rezolvat principalele probleme în societate. Dacă urmărim presa, observăm, că tot accentul se pune pe stat. Statul trebuie să acorde suport, să ofere scutiri, să ofere credite preferențiale, etc. Este clar faptul când ajutorul din partea statului se cere de către pensionari. În ultimul număr în „Logos Press” au apărut idei din partea oamenilor de afaceri, care au cifre bune de afaceri la moment, de a reduce unul sau celălalt impozit, de a impune rata zero pe alt impozit ș.a.m.d. *Ce este statul astăzi?* Este un organism slab, cu câteva zeci de funcționari, care nu pot rezolva problemele economice în țară. În acest caz, oricare Guvern stă în fața alegerii priorităților. Și aceste priorități aduc la aceea, că la fiecare etapă una sau altă grupă lobează interesele sale în Parlament. Se propun inițiative de ordin legal de felul: astăzi micșorăm taxele la import pentru o grupă de mărfuri, anul viitor apare necesitatea de a proteja producătorul de zahăr - deci ridicăm taxele la import pentru zahăr, peste un an vom elibera de impozite serviciile notariale, peste doi ani vom introduce impozite la export. Atunci apare problema care a atins-o foarte corect dl. V. Chițan: Ce fel de economie noi construim, ce se petrece la etapa actuală în această economie? Sau statul trebuie să intervină activ și să facă trimiteri la noul curs al lui D.F. Rusevelt, uitând de

¹ Extras din **Raportul asupra tranziției – zece ani de tranziție**, publicat de către BERD, Dec 99.

aceea că noua economie a apărut atunci când economia legalizată și antreprenoriatul au depășit toate limitele și statul a fost nevoit să intervină.

Noi avem două tipuri de economie. Este tipul de economie sovietică, care a fost slabă din punct de vedere al consumului, însă era puternică în domeniile de extracție, militar, și care construia, bazându-se pe resurse foarte mari, forță de muncă exploatată și sistemul forțat de muncă. Moldova s-a aflat în această economie care a format un sistem puternic de garanții sociale, și în care fondurile sociale știau că în diferite circumstanțe ei vor fi apărați. Toate acestea s-au epuizat, însă ele au format aceste condiții sociale.

Există tipul de economie occidentală, care a fost construită pe aceea, că întâi au jefuit două treimi din lume, inclusiv Africa și Asia, și a început să lucreze mecanismul *liberalizat de activitate antreprenorială*. Moldova nu are resurse și nu poate jefui pe nimeni. Deci, rămâne să dezvoltăm și să stimulăm dezvoltarea antreprenoriatului. Astăzi, principala motivație sunt oamenii, adică toate resursele umane. În acest caz, statului îi rămâne să legalizeze la maximum toate activitățile în economie, și de a îndeplini alte funcții, deoarece un om de afaceri ar trebui să știe: că este apărat de către stat și lege de corupție și banditism; că el poate să rezolve orice litigiu în mod civilizată prin lege și nu va fi nevoit să apeleze din nou la diferite mecanisme nelegitime, grupări, etc.; în al treilea rând el are nevoie de o certitudine și claritate în ceea ce privește regulile.

Care sunt domeniile respective în care se poate de efectuat liberalizarea maximă a activităților? Când se vorbește despre activități de producere, este un aspect al acestei probleme, însă sunt domenii în care statul ar trebui să intervină. Acestea ar fi importul benzinei, tutunului și băuturilor alcoolice. Aici se poate și trebuie de introdus reguli stricte la import, licențiere, unde ar lucra câteva companii pe piață, ar asigura 80–90% din necesități și ar aduce venituri la buget. Și nu ar trebui să plece fiecare cu cisterna lui. Este o situație când produci nasturi și este complet altă situație când importi benzină. Din păcate această situație va fi foarte greu de schimbat. Parlamentul cere în permanență ca statul să intervină în toate acțiunile. Statul trebuie să impună anumite reguli de joc.

Este adevărat că apare o problemă foarte importantă: problema *stratificării societății*. Ea influențează foarte negativ asupra societății și creează situația de stres în societate. Însă fără aceasta la momentul actual nu este posibil. Cu cât mai mult vom încerca să-i împiedicăm pe acei ce râvnesc să facă anumite progrese în afaceri, cu atât mai mult ne vom împotmoli în plase și vom distruge forțele pentru dezvoltare. Noi am mers la aceea ca să micșorăm de două ori numărul de licențe, însă iarăși, recent, la ministere a apărut ideea de a introduce licențe pentru diferite genuri de activitate. Un exemplu simplu: dacă un magazin a obținut licență pentru activitate, de ce acest magazin trebuie să reconfirme toate actele și odată la trei ani să obțină licența de activitate din nou? El poate fi lipsit de dreptul de activitate în cazul când încalcă regulile de activitate, însă nu ar trebui să-și reconfirme sau să cumpere din nou licența.

Este nevoie de o liberalizare maximă a activităților economice și un control strict al operațiunilor. Sunt necesare reglementări stricte pentru activități, impunându-se reguli stricte în privința achitării impozitelor ș.a. În cazul implementării acestor condiții putem vorbi deja despre întreprinderea unor anumiți pași concreți.

Astăzi se discută, spre exemplu, propunerea de include rata zero la impozitul pe venit. Ideea aceasta în general nu este productivă. Bugetul este cel pe care noi la momentul de față nu îl avem: venituri la buget de 205 milioane de dolari din contul privatizării – o consider utopie absolută. Dacă chiar acești bani ar veni, atunci ei ar

veni nu mai degrabă de un an. Socotind termenii de implementare, luând în considerație că acum este sfârșitul lunii ianuarie, banca ar face investiții și calculele timp de aproximativ 3-4 luni, apoi se va anunța tenderul, apoi vor veni companiile și vor iniția negocierile, fără să menționăm și alte aspecte ale acestui proces.

Gheorghe Efros

Luând în considerație discuțiile actuale și experiența, ne gândim la faptul dacă vom avea voința politică de a spune nu atunci când nu avem bani. Este practic imposibil de a cheltui banii pe care de fapt nu î-i ai. Aceasta este ceea ce noi ar trebui să facem acum. Cred că în aceste condiții, *pentru noul Guvern probabil ar fi mai bine să începă activitatea în transparență*. Cea mai simplă metodă de a o face este de a publica Bugetul. Conform stipulărilor legale el ar putea fi publicat de trei ori: prima – varianta propusă de buget; a doua – varianta bugetului cu rectificări și a treia – varianta aprobată a bugetului. În acest mod, toată lumea ar putea face cunoștință cu conținutul bugetului și ar înțelege mai ușor faptul, că banii nu sunt cheltuiți pentru că ei nu există.

În al doilea rând, cred că este normal să ne gândim la faptul, dacă noi suntem în stare să promovăm legile despre care am discutat acum - legile privind Codul civil, Codul muncii și schimbarea sistemului fiscal.

Dacă noi știm că nu putem plăti 160 000 de angajați și ei nu părăsesc sectorul public, aceasta înseamnă că există un motiv de ce ei nu părăsesc sectorul public. Noi știm foarte bine acest lucru și dorim să îmbunătățim situația. De ce nu spunem că putem plăti numai 30 000 de angajați în loc de 160 000? *Este nevoie de o modernizare a aparatului de stat de și motivarea specialiștilor*, un proiect special în domeniul sănătății, educației, deci normal ar fi, să începem cu niște proiecte elementare care ne permit să aprobăm acele instrumente simple care vor fi și vor da efect. Chestiunile ce țin de *reglementare*: nu putem privatiza telecomunicațiile sau energetica dacă nu există o instituție autonomă independentă care ar avea scop să fie foarte transparentă când e vorba de competiție, de protecția consumatorului și de politica tarifară care este la noi în țară. Noi cu mare greu am instalat agenția și până acum de asemeni, ne dorim să se supună cuiva - e prea independentă, e prea mult plătit aparatul, se eschivau de răspundere ș.a. În toată lumea există instituții publice reglementatorii. Normal, apare întrebarea cât timp îi trebuie Guvernului ca să formeze astfel de agenții sau să le combine în una de reglementare a autorităților publice și atunci e clar că vom privatiza nu numai energetica și telecomunicațiile dar și calea ferată și apa și chiar canalizația.

Ultima *chestiune ține de corupție*. Atâta timp cât în fiecare sat acționează grupe de 3 sau 7 persoane cu ciorapul pe cap noi nu vom avea creștere economică. Atâta timp cât ei pot intra în case și ucide orice om pe care doresc, noi nu vom avea activitate economică. Având 16 000 de polițiști noi nu putem face regulă? Avem 1600 de sate înmulțit cu zece - exact atâția sunt acești bandiți și tâlhari care pot fi strânși într-o noapte. Petru a face curățenie în domeniile noastre. Sunt și forțe, sunt și resurse dar din nou ne întoarcem la voința politică, la consecvență, la atingerea rezultatelor care au fost puse ulterior la fiecare instituție în termen, cu raportare, dar nu în fața Guvernului dar în fața celor aleși de către populație - adică Parlamentul.

Mihai Manole

Noi suntem într-o perioadă destul de dificilă din punct de vedere financiar. Deci au fost menționate foarte multe lucruri interesante, însă ași dori să fac unele concretizări. Sistemul energetic afectează nu doar statul prin buget ducând o politică tarifară incorectă, dar și acele decizii de prelucrare a combustibilului „în lon” cum o numim noi în sistemul energetic. Deci eu cred că revine cam 50 la 50 rolul statului și rolul cumpărătorului de combustibil.

Astăzi ași porni de la un lucru mai simplu. S-a vorbit despre economia tenebră, despre PIB, despre lucruri care necesită o atitudine mai serioasă. Eu ași porni de la un lucru mai simplu. Nu de aceea că m-am ocupat pe parcursul a patru ani la Ministerul de Finanțe de această problemă, dar până nu vom avea un cadru instituțional care ar impune *sistemul de evidență contabilă*, noi nu vom avea rezultate. Deci noi astăzi ne-am dezis de finalizarea reformei sistemului de contabilitate reieșind din lista suporturilor financiare. Nu ași discuta în aspectele concepției cu sisteme liberalizate sau monitorizate de stat. Dar ceea ce a fost atins în acest domeniu eu cred că merită atenție. Dacă primim asistență de 100 milioane de dolari - noi nu putem găsi 150 mii dolari pentru a finaliza această reformă? Deci care poate fi rezultatul?

Conform informației noastre aproximativ 50 la sută din economia tenebră provine de aici. Iată astăzi venind la această întrunire, grupul de lucru finalizează ultimele două standarde care vor fi publicate - agricultura și businessul mic. Eu sper foarte mult că ele vor contribui la îmbunătățirea situației în Republica Moldova. Însă, mai rămân un șir de poziții care ar putea fi prelucrate pe viitor.

Următoarea chestiune. Da, cu părere de rău suntem politizați, foarte multe schimbări, schimbări de cadre. După părerea mea, dacă nu vom lua cea mai simplă variantă de a restructura organele care aduc venituri la buget, cred că orice propunere la momentul actual de reforme nu vor aduce rezultate. Se va numi o persoană, va fi creată o nouă structură, va fi subordonată unei alte persoane. Dar problema este mai simplă. Decizia ține de interiorul acestei structuri. Eu ași lua o pildă retrospectivă. În 1998 am dat raport cu privire la Codul fiscal. Noi suntem în anul 2000 și noi nu putem face o analiză a rezultatelor deoarece, în genere, nu am creat concomitent un sistem informațional la timp. Noi nu am prelucrat declarațiile de impozitare și astfel, putem să declarăm numai faptul că nu au diminuat veniturile la buget.

Încă un moment. Noi suntem o țară în care formăm *bugetul* cu peste 84% din impozite, din care partea preponderentă revine impozitelor indirecte: TVA și accize. Astăzi suntem la etapa când excludem accizele la export nu din cauza că aderăm la Organizația Mondială a Comerțului, dar din situația creată. Noi mai păstrăm ceva accize la exportul în Federația Rusă și unele țări CSI, dar conform acordurilor și informației care o avem, nu va fi posibilă aplicarea accizelor la export în Federația Rusă. Și atunci apare o întrebare. De la 500 de milioane lei venituri în buget din acest domeniu, noi vom avea zero în buget de la export. Deci trebuie să găsim o revizuire a pozițiilor, altfel ce va fi cu sistemul de impozitare? Dacă se va lua altă cale care nu va coincide cu continuarea și privatizarea în Republica Moldova, va ieși ceva ce se va deosebi de restul lumii. Este o cale care a fost verificată de istorie și în alte țări.

Un alt aspect. Reformele care țin de crearea *sistemului fiscal*, ca atare, au o caracteristică - necoincidența deciziei cu rezultatul. Adică spunem că obținem venituri de la impozitele o sută de milioane, două sute de milioane, am primit legea bugetului. În situația asta noi trebuie să avem o finanțare, am putea spune, o altfel de finanțare. Deci noi astăzi nu mai avem finanțare externă, deci de la 1 ianuarie 2000 am trecut la

dublarea veniturilor cheș la buget față de data trecută, deci sunt venituri fiscale, doar venituri pur fiscale.

În ceea ce ține de *privatizare*, acoperirea sistemului bugetar cu resursele din privatizare ele într-adevăr sunt temporare. Avem 65% proprietate privată și 35% proprietate de stat. Dar apare problema eficienței. Ce facem noi în cazul de față? Am avut câteva tendere în industria tutunului, care nu au fost finalizate și investitorii au plecat pe alte piețe.

S-au privatizat întreprinderi în țările vecine România, Rusia, Ucraina. În Rusia s-a schimbat radical situația. Avem o informație publicată că se face cel mai mare terminal din lume și o fabrică de țigarete. Un al doilea terminal va fi construit în regiunea Leningrad. Dar noi am rămas încă în anul 1990. Noi avusem 40% din industria tutunului a fostei URSS. Deci noi nu mai ținem cont de situația care este, nu mai avem piață, nu mai este acel consumator. Pe noi ar trebui să ne bucure faptul că în 1999 am obținut 22 milioane lei pe accize TVA de la Combinatul de tutun, în comparație cu 1998, când au fost mai puțin. Dar iarăși, noi nu ne uităm numai din punct de vedere fiscal dar ne uităm ca să nu se repete situația cu producția alcoolică. Având o ramură tradițională, o ramură pe care noi mizăm foarte mult, dar pentru buget aceasta n-a devenit atractivă.

În ceea ce privește *discuția despre componentele bugetului*, dacă am sta și am discuta care sunt sursele de finanțare a bugetului sau sursele de venit ale bugetului pentru 1999, am putea menționa altruist creșterea economică, dar aici trebuie să apară o întrebare în anul 2000, când suntem într-o situație foarte dificilă - pentru ce sunt investițiile care au avut loc în perioada anterioară? E un lucru normal. Când s-au semnat acorduri pe probleme concrete, fie pe construcția unei întreprinderi, fie pe construcția altei întreprinderi, s-a mizat pe faptul că după darea în exploatare va avea loc o relansare economică, vor avea loc încasările unor venituri la buget. Astăzi cu părere de rău, în afară de presiunile asupra bugetului, mai suntem în situația când acoperim și deservirea dobânzilor și rambursarea creditelor. Și acesta este un rezultat, am spune așa, al celor zece ani de zile care n-au fost prea eficienți. De aceea e clar iarăși - statul ar trebui să se implice, eu cred că ar trebui să-i întrebe pe cei ce au făcut politici economice.

Noi cei de la Ministerul de Finanțe simțim foarte bine presingul acesta și suntem într-o situație când trebuie să determinăm ce ar trebui să finanțeze bugetul, care sunt prioritățile. Dacă noi dăm 40% în *sfera socială*, bine, dar sumele complete cred că ar putea acoperi doar jumătate din cerere. În ceea ce privește facilitățile și trecerea la compensații eu nu ating această problemă. Eu acum fac un calcul, și, cu toate facilitățile din Republica Moldova cred că nu ne-ar ajunge un buget să le acoperim. Deoarece la capitolul facilități, complexul energetic și complexul termic suntem în anul 1985, dar cu veniturile suntem în anul 2000. Discordanța aceasta care apare între aceste aspecte, astăzi ne creează mari probleme, inclusiv influența structurii statului, pe plan intern și pe plan extern.

Deci ar trebui să fie soluționată problema, deoarece cu părere de rău noi tot timpul vorbim despre un an concret, numai că rar analizăm ce va avea loc peste doi, trei, patru ani sau ce va urma mai apoi. De aceea e clar că noi astăzi suntem în căutarea căilor de a soluționa care va fi baza juridică a bugetului, care vor trebui să fie cheltuielile, care va fi sursa de finanțare? Chiar faptul că astăzi nu avem bugetul, tot e o tendință nouă, căci avem o concepție a politicii bugetar-fiscale deja acceptată. Asta este situația.

Eugeniu Șlopac

Stimată audiență, mulțumesc tuturor participanților discuției pentru abordarea deschisă a problemelor și sugestiile de rezolvare a acestora. Ele vor fi studiate cu atenție de către Guvern, în deosebi la pregătirea proiectului bugetului – 2000.

Discuția a avut loc pe marginea unor probleme separate, dar am fost toți de acord asupra faptului că problemele-cheie ale economiei moldovene sunt evidente și în fond este clar cum pot fi rezolvate. Este necesar de asigurat continuitatea politicii economice. Cel mai important însă, este ca structurile puterii de stat să manifeste voință politică pentru a duce reformele până la bun sfârșit.

Cu toate acestea, în condițiile stabilității politice din țară, reformele trebuie să fie echilibrate economic și socialmente prielnice pentru populație.

ANEXE**REPUBLICA MOLDOVA: INDICATORII MACROECONOMICI, 1994 -1999**

	1994	1995	1996	1997	1998	1999prel
Rata de creștere a PIB real	-30.9%	-1.4%	-7.8%	1.6%	-6.5%	-4.4%
PIB nominal (excl. Transnistria), milioane lei	4737	6480	7658	8917	9122	12204
PIB nominal, milioane dolari SUA	1164	1443	1665	1933	1689	1160
PIB pe cap de locuitor, dolari SUA	322	400	463	538	470	323
Rata inflației (la sfârșit de perioadă)	104.6%	23.8%	15.1%	11.2%	18.3%	43.8%
Rata inflației (medie anuală)	487.0%	30.0%	24.0%	12.0%	7.7%	39.3%
Veniturile bugetului consolidat, milioane lei	1848	2556	2835	3473	3505	3650
Cheltuielile bugetului consolidat, milioane lei	2348	2993	3418	4165	3804	4040
Soldul bugetului, milioane lei	-281	-437	-583	-692	-299	-390
Soldul bugetului ca % din PIB	-5.9%	-6.7%	-7.6%	-7.8%	-3.3%	-3.2%
Datoria internă, milioane lei	270	477	737	940	1500	1700
Datoria internă, milioane dolari SUA	63	106	158	202	180	147
Stocul datoriei externe*, milioane dolari SUA	627	765	921	1008	954	841
Stocul datoriei externe* ca % din PIB	53.8%	53.0%	55.3%	52.1%	56.5%	72.5%
Noi imprumuturi*, milioane dolari SUA	247	196	195	197	85	180
Amortizarea și deservirea datoriei externe*, milioane dolari SUA	24	65	54	141	174	220

	1994	1995	1996	1997	1998	1999prel
Rezervele valutare brute ale BNM, milioane dolari SUA	180	257	314	366	144	190
Rezervele valutare ale BNM în luni de import de mărfuri și servicii	2.87	3.04	3.00	3.07	1.40	3.26
Numerarul in circulație MO, milioane lei	345	639	731	972	855	1122
Agregatul M2, million lei	676	1107	1292	1739	1357	1811
Masa monetară M3 (la rata de schimb curentă) lei	749	1244	1439	1929	1756	2504
Multiplicatorul bănesc	1.36	1.59	-1.68	1.72	1.66	1.70
Dolarizarea depunerilor	18.2%	22.6%	20.7%	19.8%	44.2%	50.2%
Viteza de rotație a M3	6.3	5.2	5.3	4.6	5.2	4.9
Monetizarea economiei	15.8%	19.2%	18.8%	21.6%	19.2%	20.5%
Cursul de schimb la finele anului, lei /1 dolar SUA	4.27	4.50	4.65	4.66	8.32	11.59
Cursul de schimb mediu, lei / 1 dolar SUA	4.07	4.5	4.6	4.6	5.4	10.5
Aprecierea(+) / deprecierea(-) nominală la finele anului, MDL/USD	-17.3%	-5.4%	-3.4%	-0.2%	-78.6%)	-39.3%
Aprecierea(+) / deprecierea(-) nominală la finele anului, USD/MDL	-14.8%	-5.1%	-3.2%	-0.2%	-44.0%	-28.2%
Aprecierea(+) / deprecierea(-) reală la finele anului	+74.4%	+17.5%	+11.4%	+10.9%	-33.8%	+3.3%

* Sunt incluse creditele FMI. BM. BERD. UE. SUA. Rusia, altor creditori, emisiile de Eurobond-uri, însă aici nu intră datoria pentru resurse energetice

Principalii indicatori macroeconomici ai Republicii Moldova*

	1998	1999	1999 în % față de 1998	Informativ : 1998 în % față de 1997
1	2	3	4	5
Produsul Intern Brut, mil. Lei	9122	12204	95,6	93,5
Volumul producției industriale, mil. lei	5982*	8055*	91,0	85,0
Indicele volumului fizic al producției industriale	x	X	78,9	87,6
Producția agricolă (vegetală, animală, servicii), mil. lei	4775	5370	92	89
Investiții în capital fix (fără mijloacele populației), mil. lei	900,2	1025,8	75	99,8
Inclusiv lucrări de construcții-montaj	391,7	592,1	99,0	82
Darea în folosință a caselor de locuit (suprafața totală) din contul tuturor surselor de finanțare, mii m²	305,1	244,4	80	93
Mărfuri transportate de unitățile specializate de transport – total, mii tone	8740,8	6539,4	74,8	86,9
din care:				
feroviar (expediate în total pe republică)	3391,5	2783,4	82,1	81,8
auto**	5335,2	3739,4	70,1	90,8
Vânzările de mărfuri cu amănuntul prin toate canalele de realizare, mil. lei	3679,0	3581,4	72,2	87,7
din care prin unitățile oficiale înregistrate	1828,1	1964,3	79,5	88,5
Stocuri de mărfuri în comerțul cu amănuntul în rețeaua unităților oficial înregistrate (la 1 ianuarie), mil. lei	233,1	279,2	83,6	82,3
Prestări de servicii pentru populație prin toate canalele de realizare, mil. lei	1299,2	1828,1	86,6	88,3
din care prin unitățile oficial înregistrate	1081,8	1558,5	88,7	92,1

*Sursă: Departamentul Analize Statistice și Sociologice al Republicii Moldova.

	1	2	3	4	5
Volumul comerțului exterior (în ianuarie-noiembrie), mil. USD		1531,2	907,4	59,3 ¹	85,9 ²
Export		579,0	408,1	70,5 ¹	77,4 ²
Import		952,2	499,3	52,4 ¹	91,9 ²
Soldul balanței comerciale		-373,2	-91,2	x	x
Salariul mediu lunar al unui salariat în economia națională (în ianuarie-noiembrie), lei		245,4	291,4	119 ¹	118 ²
Salariul real al unui salariat (în ianuarie-noiembrie), %		x	X	86 ¹	110 ²
Veniturile bănești ale populației (în ianuarie-noiembrie), mil. lei		6083,5	7260,8	119,4 ¹	94,3 ²
Cheltuielile bănești pentru procurarea mărfurilor și achitarea serviciilor (în ianuarie-noiembrie), mil. lei		4433,4	4785,9	107,9 ¹	98,8 ²
Bugetul minim de consum pe locuitor (la 1 decembrie), lei		491	768	156,4 ³	105,9 ⁴
Numărul șomerilor oficial înregistrați (la sfârșitul anului), mii persoane		32,0	34,9	109	114
Indicele prețurilor de consum		x	X	139	108
inclusiv:					
mărfuri alimentare		x	X	133	104
mărfuri nealimentare		x	X	138	107
Servicii		x	X	162	119

* Conform calculelor suplimentare estimative a producției întreprinderilor mici, mixte, auxiliare și individuale

**Inclusiv estimările volumului de transport efectuat cu autocamioanele persoanelor fizice

¹ Ianuarie-noiembrie 1999 în % față de ianuarie-noiembrie 1998

² Ianuarie-noiembrie 1998 în % față de ianuarie-noiembrie 1997

Comentariu asupra pronosticului macroeconomic pentru anul 2000*

Dacă reieșim din teoria analizei macroeconomice și prognozării, programele financiare ale țării pentru anul viitor trebuie să includă o prognoză a celor patru „module” macroeconomice: (i) *balanța consolidată a veniturilor și cheltuielilor statului (bugetul)*; (ii) *balanța de plăți*; (iii) *politica monetară*; și (iv) *sistemul conturilor naționale*. Acțiunile îndreptate la coordonarea indicatorilor acestor „module” sunt o condiție necesară pentru pregătirea prognozei calitative.

Din păcate, la elaborarea prognozei politicii macroeconomice a Republicii Moldova pe anul 2000 o atare coordonare nu a fost bine conturată.

După cum se știe, la sfârșitul anului trecut elaborarea proiectului prognozei dezvoltării economiei naționale (Ministerul Economiei și Reformelor), și a proiectului bugetului (Ministerul Finanțelor) a fost tergiversată. În noiembrie 1999 Parlamentul a votat demisia Guvernului, care către acel moment practic terminase elaborarea bugetului de stat pe anul 2000. La formarea acelui proiect de buget s-au luat în considerație realitățile existente de finanțare externă și internă.

Dar din cauza crizei parlamentare și guvernamentale, la începutul anului 2000 s-a format o situație diferită în relațiile cu organisme financiare internaționale. A apărut necesitatea de revizuire a indicilor bugetului, și din această cauză la sfârșitul lunii decembrie Ministerul Finanțelor a purces la pregătirea unei variante noi a bugetului, care va fi adoptată de către Parlament, în cel mai bun caz, doar în luna martie.

În paralel, în luna noiembrie 1999 Consiliul de Administrație al Băncii Naționale a elaborat documentul „Politica monetară și valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2000”, ce se orienta la următorii parametri: creșterea PIB va constitui 2% și în expresie nominală va atinge cifra de 14800 mil. lei, inflația la sfârșitul anului va constitui 15%, iar datoria Guvernului față de Banca Națională va diminua cu 280 mil. lei (în varianta finală – 188 mil. lei). Apoi, la sfârșitul lunii decembrie „Politica monetară și valutară a BNM” a fost modificată în ceea ce privește agregatele monetare. Astfel în varianta din noiembrie M3 constituia 2960 mil. lei, iar în cea din decembrie – 2549 mil. lei. Această schimbare bruscă n-a fost coordonată cu Guvernul. Nu este clar ce reflecție va avea aceasta asupra rezervelor valutare ale statului, ceea ce desigur interesează Guvernul, deși Banca Națională este independentă în luarea deciziilor.

După publicarea în „Monitorul Oficial” a politicii monetare și valutare a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2000, Departamentul Analize Statistice și Sociologice a publicat datele privind dinamica PIB în 1998 (-6.5%, în loc de -8.6% emise anterior) și în 1999 (-4.4%). Astfel a fost corectată baza pentru calculele prognozei: pentru 1998 PIB nominal a constituit 9122 mil. lei, iar în 1999 – 12148 mil. lei. În aceste împrejurări Banca Națională a Moldovei a trebuit să ia în considerație aceste modificări în politica sa monetară și valutară și, în baza presupunerilor înaintate, să se orienteze la un volum al PIB de 15800 mil. lei.

La elaborarea bugetului pe anul 2000, noul Guvernul a ținut cont de schimbările bazei statistice. Prognoza creșterii PIB a fost acceptată de +2%, iar inflația la sfârșit de an – 23%. Volumul PIB a fost acceptat în sumă de 15500 mil. lei, deși calculele noastre arată, că volumul prognozat al PIB ar trebui să fie puțin mai

* *Oleg Petrușin, CISR.*

mare – 16600 mil. lei. Remarcăm totuși, că o creștere reală a PIB în acest an e puțin probabilă din cauza constrângerilor financiare și politice. Pe lângă acestea și nivelul presupus al inflației mai mult probabil va fi depășit. Prognoza macroeconomică a Băncii Naționale și a Guvernului s-a bazat pe cursul de schimb mediu al valutei naționale pe anul 2000 de 12,3-12,8 Lei/\$, ceea ce e problematic, deoarece de acum la începutul anului acest indicator a atins nivelul preconizat.

Centrul de Investigații Strategice și Reforme, folosind modelul FMI de programare financiară, a estimat PIB nominal la 17400 mil. lei. În acest model a fost reflectat raportul dintre scopurile dezvoltării economice și indicatorii tuturor celor 4 module macroeconomice (bugetul, balanța de plăți, etc.).

După părerea noastră, politica monetară de austeritate propusă de BNM nu va corespunde cu politica bugetară a Guvernului, având în vedere necesitatea achitării datoriei externe. De aceea, pe parcursul anului va fi nevoie de unele schimbări în politica monetară și valutară.

La prognosticarea creșterii economice e important de a ține cont de toți factorii ce favorizează această creștere. Pentru Republica Moldova în următorii ani un astfel de factor poate deveni intensificarea proceselor de integrare în Uniunea Europeană (UE), ce va crea noi posibilități pentru export și va îmbunătăți climatul investițional în țară.

În mai 1998 UE a semnat „Acordul de Parteneriat și Cooperare” cu Republica Moldova. În domeniul economic acest acord propune ajutor din partea UE în elaborarea mediului pentru business, racordat la condițiile europene. Când Moldova va realiza anumite condiții și indicatori (inclusiv și aderarea la OMC), Consiliul de Cooperare a UE va iniția cu Moldova negocierile privind crearea Zonei Comerțului Liber (ZCL). Crearea unei atare zone va constitui un sprijin important pentru integrarea Moldovei în UE.

Întru sprijinirea acestui proces de pregătire Ministerul Economiei și CISR, în 1999, au efectuat proiectul TACIS menit să studieze condițiile economice pentru semnarea ZCL între Moldova și UE. Acest studiu a arătat perspectivele mișcării în această direcție. Până când încheierea ZCL între Moldova și EU nu a fost evidențiată ca o prioritate a relațiilor externe ale Guvernului și nu se efectuează nimic în planul susținerii instituționale. Între timp în conformitate cu PCA Moldova trebuie să-și coordoneze politica economică cu Consiliul de Cooperare UE, inclusiv și condițiile comerțului cu țările CSI și România.

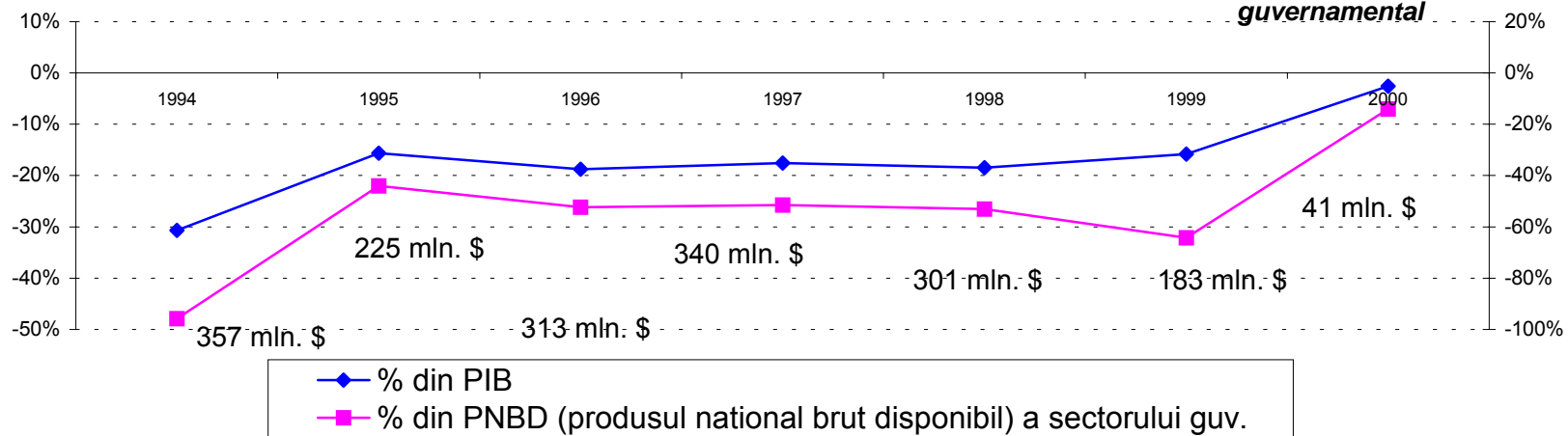
Instabilitatea politică și schimbarea frecventă a guvernelor perturbază coordonarea acțiunilor structurilor puterii în sensul elaborării politicii economice naționale. O consecință nefastă a acestui fapt este creșterea rapidă a datoriilor sectorului public. Timp de cinci ani, 1995-1999, sectorul public a consumat cu 53% mai multe resurse decât dispunea, ceea ce constituia 20% din PIB. Suma acestui dezechilibru a atins cifra de 1,7 miliarde USD. Finanțarea lui se efectua preponderent din contul surselor externe și a sectorului privat – circa 700 milioane USD (*Vezi graficele*).

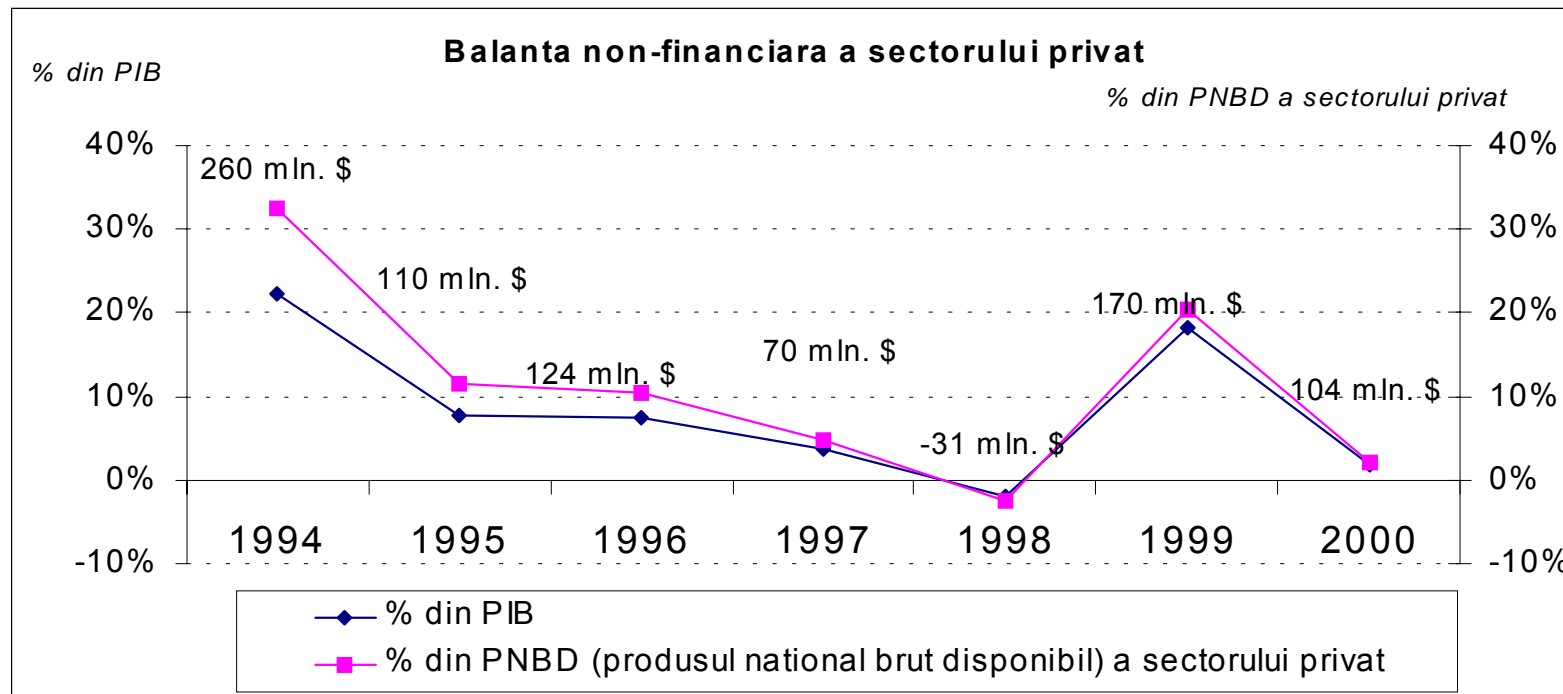
Concluzie: pentru țară, pentru structurile de stat, de importanță vitală este viziunea obiectivelor de termen lung (integrarea în Uniunea Europeană, „țara - economie mică deschisă” atractivă pentru investitori și orientată spre export, îmbunătățirea calității vieții populației), și asigurarea, în cele din urmă, a continuității și succesiunii politicii economice în condițiile stabilității politice.

Balanta non-financiara a sectorului guvernamental

% din PIB

% din PNBD a sectorului guvernamental

Moldova: Impresii din exterior. Sondajul BERD și al Băncii Mondiale dezvăluie relațiile apropiate dintre stat și business²

Raportul asupra tranziției 1999 – zece ani de tranziție – publicat recent prezintă rezultatele unui nou sondaj de amploare, potrivit concluziei Băncii europene de reconstrucție și dezvoltare (BERD) în colaborare cu Banca Mondială, care cuprinde peste 3000 de firme din 20 de țări în tranziție. Sondajul mediului antreprenorial și performanței întreprinderilor a chestionat antreprenorii și managerii despre extinderea și natura relațiilor dintre acestea și stat precum și obstacolele legate de gestionarea întreprinderilor. Sondajul a mai inclus și întrebări cu privire la corupție, crima organizată, amestecul statului, și influența firmelor asupra guvernelor – în ce măsură guvernele pot fi „acaparate”.

Iată cele patru constatări principale ale sondajului:

- Guvernarea este exercitarea autorității economice, politice și administrative pentru a gestiona afacerile țării la toate nivelurile.
- Guvernul cuprinde toate mecanismele, procesele și instituțiile prin care cetățenii și grupurile își formulează interesele, exercită drepturile legislative, îndeplinesc obligațiunile și mediază diferențele dintre acestea.
- Guvernarea „bună” sau „rea” depinde de nivelul legitimității, reprezentării, responsabilității populației și eficienței gestionării afacerilor publice.
- La nivel global, în ansamblu, prin guvernarea corporativă bună se are în vedere stimulentele Consiliului de directori și managementului de acțiune în interesele companiei și acționarilor acesteia.

Clasamentul guvernelor economiilor în tranziție.

Din Raport au fost extrase următoarele rezultate și interpretări.

- **Calitatea guvernării.** Relația dintre guvernare și reforma economică (în sensul liberalizării și privatizării) nu este uniformă. Firmele în cele mai avansate și cele mai puțin avansate economii în tranziție au evaluat guvernarea ca fiind mai favorabilă decât cele din țările care au adoptat reforme parțiale.

Țările considerate de regulă printre cele mai avansate economii în tranziție, așa ca Estonia, Ungaria și Slovenia, la capitolul guvernare sunt plasate de rând cu cele mai puțin avansate, așa ca Azerbaidjan și Uzbekistan (Tabelele 1 și 2). În alte țări, care au fost elogiuate pentru eforturile de a implementa reforme mai timpurii, așa ca Republica Kirghizstan și Moldova, businessmanii au dat o evaluare foarte joasă a calității guvernării și securității drepturilor de proprietate. O explicație a acestui fapt este că evaluarea reflectă cum s-a schimbat capacitatea statului de a guverna economia în maniere diferite, în cadrul fiecărei țări. Cele mai puțin avansate economii în tranziție au făcut cele mai mici progrese în înlăturarea pârghiilor cheie ale controlului de stat asupra economiei și astfel, statul continuă să păstreze controlul mare, moștenit de la sistemul precedent. Firmele din țările date nu văd statul ca un obstacol major, o dată ce continuă să îndeplinească multe funcții care le îndeplinea în cadrul sistemului precedent, într-o economie care încă mai seamănă mult cu sistemul vechi.

² Extras din **Raportul asupra tranziției – zece ani de tranziție**, publicat de către BERD, Dec 99.

Tabelul 1. Calitatea guvernării

Țara	Guvernare la micro-nivel	Guvernare la macro-nivel	Infrastructura	Legislația și ordinea publică	Indicele guvernării
Ungaria	0.92	1.72	2.42	2.34	1.98
Slovenia	1.17	1.73	2.26	2.23	1.95
Estonia	1.25	1.74	2.38	2.17	1.95
Uzbekistan	1.4	1.44	2.11	2.16	1.83
Armenia	0.55	1.15	2.21	2.32	1.72
Polonia	0.96	1.53	2.37	1.82	1.69
Rep. Slovacă	0.88	1.68	2.11	1.7	1.65
Rep. Cehă	0.8	1.35	1.57	1.97	1.59
Belarus	0.67	0.77	2.18	2.25	1.57
Lituania	0.69	31.7	2.19	1.48	1.54
Azerbaidjan	1.02	1.59	1.73	1.56	1.53
Croația	0.67	1.18	2.13	1.62	1.43
Bulgaria	0.9	1.25	1.77	1.49	1.38
Kazahstan	0.75	0.72	1.85	1.68	1.27
Georgia	0.67	0.93	1.78	1.47	1.24
Ucraina	0.34	0.77	1.76	1.68	1.24
Rusia	0.47	0.65	1.91	1.54	1.16
România	0.45	0.6	1.49	1.48	1.07
Kirghizstan	0.46	0.48	1.85	0.98	0.85
Moldova	0.52	0.35	1.42	1.1	0.82

Notă: Firmele au fost întrebată cât de problematici erau nouă factori pentru derularea și creșterea întreprinderilor acestora. Răspunsurile au fost clasate pe o scară de la 0 (obstacol major) la 3 (obstacol zero). Factorii sunt grupați în patru sub-categorii: *guvernarea microeconomică* – inclusiv impozitele și regulamentele; *guvernarea macroeconomică* – inclusiv instabilitatea politică, inflația, rata de schimb; *infrastructura* – fără sub-categorii; și *legislația și ordinea publică* – inclusiv sistemul judiciar, corupție, infracțiunile stradale, crima organizată. Indicele guvernării se creează ca o medie a scorului țării din toți cei nouă factori.

Sursa: Sondajul mediului antreprenorial și performanței întreprinderilor.

Spre comparație, țările care au implementat reforme parțiale au început procesul de înlăturare a capacității statului de a governa economiile în conformitate cu cerințele sistemului de comandă – fără a constitui noi instituții în baza cărora ar putea fi stabilită o guvernare adecvată economiei de piață. În atare ipostază, firmele ar putea vedea statul ca fiind incapabil de a acorda servicii pe care le acorda odinioară și incapabil de a satisface cerințele unei economii de piață în constituire.

- **Guvernarea și acapararea statului.** Un factor important în explicarea diferențelor dintre țări în calitatea guvernării este în ce măsură interesele investite în economie „acaparează” puterea de stat sau influențează incorect asupra acestuia prin acordarea favorurilor private politicianilor. Statele care sunt acaparate în mare măsură, au tendința de a se concentra asupra acordării unor avantaje specifice firmelor cu influență și putere de lobby.

Problemele de guvernare ale Rusiei, de exemplu, sunt deseori blamate pe seama așa numitor oligarhi, care impun statul să le dea o serie de privilegii speciale și scutiri care subminează instituțiile pro-economie de piață, ceea ce costă prea scump restul economiei.

Firmele au fost rugate să evalueze impactul asupra lor de pe urma „vânzării” legislației emise de parlament și decretelor prezidențiale intereselor private. Capacitatea persoanelor private de a plăti ca legislația guvernamentală sau decretul prezidențial să satisfacă propriile interese este un indicator foarte solid al gradului în care un stat este „acaparată”. Diferența dintre economiile în tranziție precum și amploarea acestei probleme în cazuri aparte este șocantă. În Moldova, Rusia și Ucraina peste 40% din firmele chestionate simt un impact considerabil de pe urma vânzării legislației de către structurile de stat. În Azerbaidjan această cotă constituie circa 60%. Și din contra, în Slovenia și Uzbekistan mai puțin de 10% din firme simt acest fenomen.

În țările cum sunt Azerbaidjan, Bulgaria, Moldova, Rusia și Ucraina se observă o concentrație mai mare a puterii asupra statului prin interesele cheie investite. În alte țări, cum este Estonia, o mare parte din firme constată că ele au influență asupra deciziilor structurilor de stat, iar proporția firmelor care consideră că acapararea puterii de stat de interesele private ar afecta întreprinderile lor este mică.

Miza unor firme pe relațiile directe cu funcționarii de stat pare să încurajeze mituirea și corupția. Aceste legături sunt mai puțin transparente și mai greu de observat decât legăturile instituționale. Acestea permit deplasarea axării atenției de la interesele sectoarelor mari, regiunilor, sau grupurilor publice către firmele particulare. În statele cu grad înalt de acaparare, e mai puțin probabil ca întreprinderile se vor antrena în acțiuni colective de a cere guvernului să acorde servicii publice care ar putea îmbunătăți guvernarea economică în ansamblu. În schimb, se practică lobby-ismul pentru a rezolva interesele particulare ale firmelor „deosebite”.

Potrivit constatărilor întreprinderilor în economiile în tranziție, statele cu grad înalt de acaparare au tendința de a introduce impozite și regulamente mai împovărătoare, de a storce mai multe mite, a gestiona încorect mediul microeconomic și, se dovedesc a fi mai puțin eficiente în ceea ce privește conservarea legislației și ordinii publice. Sondajul arată, că gradul înalt de acaparare a statului prin interesele investite private au un impact negativ puternic asupra calității guvernării în economiile în tranziție.

- **Guvernarea și privatizarea.** Efectele privatizării asupra calității guvernării diferă mult în dependență de gradul de acaparare a statului. Privatizarea este asociată cu o îmbunătățire a guvernării în țările unde statul a fost mai puțin acaparat de către interesele private investite. Însă, privatizarea în statele cu grad înalt de acaparare se asociază cu o calitate mai joasă a guvernării.

În țările unde statul este predispus spre acceptarea unor influențe neadecvate din cauza intereselor private investite, eficiența reformelor în îmbunătățirea guvernării și asigurării drepturilor de proprietate au fost diluate. În caz alternativ, atare reforme ar putea fi blocate de interesele investite – cei care profită de la distorsiunile de pe piață asociate cu reformele economice parțiale – cu capacitatea de a influența politicile guvernelor.

- **Relațiile dintre stat și firme.** Progresul din reformele economice nu au fost identice cu eliminarea amestecului statului în procesul de luare a deciziilor la nivelul întreprinderilor. Statele și firmele continuă să fie legate împreună într-o „rețea” de interacțiuni în care statul acordă un șir lung de subsidii directe și indirecte firmelor, în timp ce firmele asigură oficialitățile publice cu o anumită combinație de control asupra companiilor și mite.

Tabelul 2. Frecvența și volumul mitelor

	Procentajul firmelor care dau mite frecvent sau mai mult ca atât	Proporția medie a sumei mitelor în % din beneficiile anuale totale ale firmei.
Azerbaidjan	59.3	6.6
România	50.9	4.0
Uzbekistan	46.6	5.7
Armenia	40.3	6.8
Georgia	36.8	8.1
Ucraina	35.3	6.5
Slovacia	34.6	3.7
Moldova	33.3	6.1
Polonia	32.7	2.5
Ungaria	31.3	3.5
Rusia	29.2	4.1
Rep. Kirghizstan	26.9	5.5
Rep. Cehă	26.3	4.5
Bulgaria	23.9	3.5
Kazahstan	23.7	4.7
Lituania	23.2	4.2
Croația	17.7	2.1
Belarus	14.2	3.1
Estonia	12.9	2.8
Slovenia	7.7	3.4

Sursă: Sondajul mediului antreprenorial și performanței întreprinderilor.

e. Firmele au fost întrebată în ce măsură constatarea care urmează este adevărată: ”Se obișnuiește ca firmele din domeniul dvs. de activitate să plătească „plăți neoficiale” neregulate pentru a asigura derularea afacerii?”. Categoriile de răspunsuri au fost: Permanent, în majoritatea cazurilor, frecvent, câte o dată, rareori și nici o dată.

f. Firmele au fost întrebată ce procentaj din beneficiile anuale „firmele ca a dvs.” plătesc sub formă de „plăți neoficiale” autorităților publice.

Statul se amestecă cel mai mult la formarea prețurilor, 36% de firme constatând doar un anumit grad de amestec. În unele țări, nivelul amestecului statului în formarea prețurilor este extrem de înalt: Belarus (88%), Republica Slovacă (64%), Moldova (54%), și Ucraina (44%). La capitolul investiții, vânzări și salarii, circa 25% din firme constată un anumit grad de amestec din partea statului.

Numărul mic al firmelor care raportează amestecul statului în angajarea forțelor de muncă – doar 16% - este destul de

surprinzătoare, dacă reieșim din angajamentul statelor de a asigura angajarea în muncă totală în timpul comunismului. Deși foarte redus, amestecul statului în deciziile companiilor mai este o caracteristică importantă a economiilor în tranziție. În Ungaria, Republica Slovacă și Slovenia, de exemplu, se arată niveluri de amestec mai înalte în angajarea în muncă și salarizare decât în câteva țări cu economii mai puțin avansate. Statele cu economii mai puțin avansate au tendința de a se concentra mai mult asupra formării prețurilor și vânzărilor, caracterizându-se printr-un amestec minimal în angajarea în muncă. În timp ce în economiile avansate în aparență statele se amestecă pentru a susține forța de muncă, țările mai puțin avansate se amestecă mai puțin în procesul de luare a deciziilor la întreprinderi ca instrument de gestionare macroeconomică, cum se proceda în perioada de planificare centralizată.

Timpul dedicat relațiilor cu statul și mita.

Nivelul amestecului statului în hotărârile întreprinderilor, deși s-a redus comparativ cu perioada planificării centralizate, continuă să mai impună cerințe substanțiale din timpul managerilor de rang superior. În Kazahstan, Moldova și Ucraina peste 14% din timpul de management se consumă pentru relațiile cu oficialitățile, în timp ce în Azerbaidjan, Bulgaria, Croația, Republica Cehă și Slovenia acest indice se reduce până mai jos de 6%.

Suplimentar la timpul consumat cu oficialitățile și amestecul statului în deciziile întreprinderilor, firmele mai au de plătit oficialităților beneficii directe sub formă de mite. Acestea pot fi plătite pentru mai multe scopuri, cum ar fi pentru obținerea serviciilor publice, evitarea sau schimbarea regulamentelor și impozitelor, obținerea contractelor guvernamentale, obținerea subsidiilor sau altor maniere de finanțare de stat, câștigarea influenței și împăcarea oficialilor „lacomii”. Firmele pot considera mitele ca un cost care trebuie plătit pentru a obține avantaje sau preferințe din partea guvernelor sau drept un impozit neoficial pe afacere din cauza slăbiciunii sistemului de guvernare.

Firmele din regiune plătesc mite în volum mediu care variază de la 2% ale beneficiului anual în Croația până la 8% în Georgia. Adăugând suma respectivă la ceea ce firmele consideră impozitare extrem de înaltă, suma mitei impune o povară serioasă asupra întreprinderilor din regiune.

Suma medie a mitelor în țările CSI – de 5,7% din venit – este de aproape două ori mai mare decât cele dezvăluite în Europa Centrală și de Est – 3,3% din acesta. În cadrul CSI firmele din țările caucaziene constată cea mai înaltă rată a mitelor, după care urmează Moldova și Ucraina. În Asia Centrală nivelul mitelor e ceva mai mic, dar proporția firmelor care constată că plătesc mite frecvent este considerabil mai înaltă în Uzbekistan decât în alte țări. Firmele din Belarus și Rusia constată cel mai jos nivel a mituirii din CSI, dar frecvența plății mitelor este destul de substanțial.

În Europa Centrală și de Est, într-un șir de țări mitele reprezintă mai puțin de 3% din veniturile anuale (cum ar fi Croația, Estonia și Polonia). Mai puțin de 20% din firme în aceste țări constată că plătesc mite frecvent. Firmele din Bulgaria, Republica Cehă, Lituania și România constată o aceeași rată a plății mitelor, dar există diferențe mari la capitolul frecvența plății mitelor.

Mitele în economiile de tranziție constituie un „impozit” extrem de regresiv. În timp ce firmele mari constată un volum al mitelor de 2,8% din veniturile anuale, mitele medii pentru firmele mici sunt aproape duble la nivel de 5.4%. Mai există o mare diferență în frecvența plăților de mite. În timp ce 16% din firmele mari constată că plătesc mite frecvent, proporția firmelor mici atinge cota de 37%.

Natura regresivă a mitelor este pronunțată în deosebi într-un șir de țări din CSI. În Moldova, de exemplu, firmele mici plătesc mite în volum de circa 9% din veniturile anuale, ceea ce este de 4 ori mai mult comparativ cu firmele mari. La fel, firmele mici în Armenia, Ucraina și Uzbekistan constată nivelul mituirii la nivel de aproape sau peste 8%. Plus la aceasta, frecvența înaltă a plății mitelor de către firmele mici în aceste țări contribuie la consumul unui volum de timp extrem de mare petrecut cu oficialitățile. În firmele mici din Ucraina, de exemplu, acest indice atinge nivelul de 18% al timpului de management. Firmele mici, în deosebi combinarea mitei și timpului consumat, au avut un impact critic asupra dezvoltării companiilor sectorului privat, care vizează cel mai dinamic sector al economiei.

Firmele sectorului privat acordă o cotă de beneficii mult mai mare sub formă de mite decât companiile de stat, acest fapt datorându-se în primul rând mitelor mai mari care le plătesc începătorii – de 5.1%.

Favorurile pentru firme.

Au firmele careva favoruri specifice – adică ceva în afara prevederilor serviciilor publice standard? Atare favoruri ar putea fi sub diferite forme, inclusiv subsidii directe, subsidii implicite (de exemplu toleranța datoriilor fiscale și datoriile pentru serviciile de stat), scutiri speciale de la regulamentele statale și preferințele în acordarea contractelor de stat. Multe din aceste favoruri sunt netransparente în esență, ele nu pot fi măsurate cu ușurință și comparate de la o țară la alta și de la o firmă la alta. Însă, Sondajul oferă oportunitatea de a examina două genuri de favoruri, anume subsidiile directe și subsidiile implicite din partea statului sub formă de datorii.

În marea majoritate a țărilor în tranziție, subsidii de stat, potrivit constatărilor, primesc mai puțin de 15% de firme. În Armenia, Bulgaria, Georgia, Kazahstan, Republica Kirghizstan și Ucraina firmele sunt susținute preponderent prin subsidii implicite, și mai puțin prin subsidii directe. Firmele din Belarus, Republica Cehă, Ungaria și Uzbekistan sunt susținute preponderent prin subsidii, în timp ce nivelul datoriilor a rămas același.

Firmele de stat continuă să permită controlul substanțial al statului asupra deciziilor acestora și să plătească mite oficialităților de stat în mărimi moderate, în timp ce favorurile obținute de la stat sunt mai mult în formă de subsidii directe. În firmele privatizate amestecul statului s-a redus considerabil, dar nivelul mitelor rămâne cel puțin tot atât de înalt – dacă nu mai înalt decât nivelul firmelor de stat la acest capitol. Fluxul de favoruri din partea statului către firmele privatizate nu s-a oprit, dar a schimbat formele, mizându-se mai mult pe subsidiile implicite.

Sondajul arată...

O decadă de tranziție a transformat maniera interacțiunii dintre stat și întreprinderi în țările Europei Centrale, de Est și CSI. Statul nu mai folosește planificarea centralizată și comanda pentru a indica firmelor, dar legăturile dintre stat și firme mai rămân închise. Datele sondajului constată că din aceste relații firmele poartă cheltuieli și obțin favoruri. La partea cheltuielilor, oficialitățile guvernamentale intervin într-un șir de decizii ale întreprinderilor, extrag mite de la firme și impun cerințe considerabile ceea ce consumă timpul managerilor superiori. În același timp, firmele rămân dependente de stat pentru a obține un șir de favoruri, inclusiv cele ce țin de investițiile directe, datoriile fiscale și pentru servicii, precum și influențează asupra procesului de reglementare și promovare a politicilor.

CONTENTS

<i>PREFACE</i>	3
BURNING ISSUES OF THE ECONOMIC POLICY FOR 2000	6
<i>EUGENIU ŞLOPAC</i>	6, 24
<i>JERZY OSIATYNSKI</i>	8, 19
<i>HASSAN AL-ATRASH</i>	9
<i>CARLOS ELBIRT</i>	11
<i>CONSTANTIN BULGAC</i>	12
<i>VALERIU CHIŢAN</i>	13
<i>ION GUŢU</i>	14
<i>CONSTANTIN TAMPIZA</i>	15
<i>CONSTANTIN ZAMAN</i>	18
<i>ALEXANDRU MURAVSCHI</i>	19
<i>GHEORGHE EFROS</i>	21
<i>MIHAI MANOLE</i>	22

ANEXES

- *THE TREND OF MOLDOVAN MACROECONOMIC INDICATORS IN 1994-1999*
- *MAIN SOCIAL-ECONOMIC INDICATORS OF MOLDOVA IN 1999*
- *COMMENT ON MACROECONOMIC FORECAST FOR 2000*
- *MOLDOVA - VIEWS FROM ABROAD: EBRD AND WORLD BANK SURVEY REVEALS INTIMATE STATE-ENTERPRISE RELATIONSHIP*